

„მოგზაური“ წელი
წალსი ღირს 5 მან.
წახვეარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერით 10 კ.
აღრები: თფილისი,
წიკოლბ. ქ. № 44.

მოგზაური

რედაქცია ღირს 5 მან.
ღირსი 10 სათ. შუადღის
1 სათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

სოციალ-დემოკრატიული პარტია

№ 20.

კვირა, 29 მაისი 1905 წლისა.

№ 20.

შინაარსი. თფილისი, 29 მაისი. — თავად-აზნაურთა დასახსიათე-
ბლათ, ი. ბესელიძისა, — სხვა და სხვა ამბები, — დასახლოლის ამბები, —
რუსეთის ქრთნიკა, — ჯალბორები და თვლთმაქცები, თაგუნასი, — თფი-
ლისის ტრამვაის უსახელო საზოგადოება და მისი მოსამსახურეები, დამ-
წრესი, — თფილისის ქალაქის მოურავის მოხსენება, — ტანისმო-
სის სამკურნალოები თფილისში, — საფრანგეთის ისტორია მეტროპოლიტ
საუკუნეში (გაგრძელება), ანისა, — დედააკი და მისი ეკონომიური მდგო-
მნროება, — გურნალ-გახებებიდან.

თფილისი, 29 მაისი.

რუსეთის საზოგადოებრივი ცხოვრები, სრული განახლე-
ბა დღეს ამჟამათ, მთელი თბვისი ძლიერებით, წინ გვადვას.
აქ არ არის ლაბარაკი ერთი რომელიმე მხრის, ერთი რომე-
ლიმე კერძო საქათხის, თუნდაც დიდ მნიშვნელოვანის, ვილა-
წყვეტაზედ. დღეს ჩვენ ისეთ ხანაში ვცხოვრობთ, როცა ერთ-
თი დიდი, საყოველთაო მნიშვნელობის საქმე უნდა შევასრუ-
ლოთ. ადვილი არ არის მისი შესრულება. მთელი ერთი საუ-
კუნის განმავლობაში ქვეყნის საუკეთესო შკოლები განურჩე-
ვლათ წოდებისა და სქესისა მისთვის სდებდნ თავს, მისთვის
მუშაობდნ თავდავიწყებამდის. უკანასკნელ 10-15 წლის გან-
მავლობაში ეს ბრძოლა მყრათ გამწვავდა და თითქმის სამო-
ქალაქო, შინაურ ომით გადაიქცა. ბევრი საუკეთესო მამუ-
ლიშვილის სისხლი დაიღვარა, ბევრი მათგანი იქნა სამართლი-
საგან გაძევებული და ვადასახლებული. მაგრამ ეს კიდე აღარ
გვაკმარეს. ძველმა, ღროს ვადასაულობა წესწყობილებამ, რომე-
ლიც დიდი ხანია ხალხის სულითამბუთავათა ვადაქცული,
გამოიწვია შორეთულ აღმოსავლეთში ყოველად საზოგადოარი და
უშვავალითო სისხლის ღვრა, საქირო იყო ასი-ათასობით მამუ-
ლიშვილების გაწყვეტა და მილიარდების ვაფლანგვა, რომ რუ-
სეთის საზოგადოებას ხმა ამოელო და ამჟამათ დევგზო ის სა-
მარტებინო წესწყობილება, რომელმაც ყოველივე ეს მოიმო-
ქმედა.

სული ცოცხა ხნის განმავლობაში ჩვენ ვცავთ იმის მო-
წმე, თუ როგორ იბრდებოდა და მატულობდა საზოგადოება-
ში უწყაყოფილება დღევანდელი ბიუროკრატიული მთავრობის
წინააღმდეგ. თითოეული დამარტება ბრძოლის ველზე აორ-
კეცებდა და აძლიერებდა საზოგადოებაში ამ უწყაყოფილე-
ბას: მოსალოდნელი იყო, რომ უკანასკნელი დამარტება, ე.
ი. აღმირალ როკდესტენესის ესკადრის სრული განადგურება,
იმ ესკადრის, რომელი ზედაც ასე დიდ იმედებს ამყარებდნ
ბიუროკრატიის წარმომადგენელები, საზოგადოების უწყაყო-
ფილების უკიდურეს ხარისხამდე მიიყვანდა, და მართლაც, რისი
ან ვიდასი იმედი უნდა ჰქონოდა ამოდენა უდანაშაულო აღა-
მიანთა სისხლში ამოსვროლ, შინ და გარეთ შერტყენილ
ბიუროკრატიას, თუ არ კაცთ მოძულე და ბნელის მოყვარულ
პირთა, როგორც არიან გრინგმტები, მეშერტყები, და ძმა-
ნი მათნი! ეს ასეც მოხდა, იმ დროს, როცა ყველანი, განურ-

ჩეკლათ მიმართულებისა და პარტიული პროგრამისა, ხმა-მალ-
ლა ვაიძახიან ხალხის წარმომადგენელების დაუყოვნებლივ შე-
ერთებაზე და ბიუროკრატიის წყალობით მოტყენილ საერთო
უბედურების თავიდან ასაცილებლათ, ამ დროს მხოლოთ
გრინგმტის ხრინწიანი ხმა გაისმის სახვედრო დიქტატურის
შემოდებაზე რუსეთის ხალხის ბრწყინვალე ელემენტების, მი-
სი საუკეთესო წარმომადგენელების ამოსაწყვეტათ, რათა ბიუ-
როკრატიამ, როგორც აქამდის, თავისუფლათ გზავნოს შორე-
ულ აღმოსავლეთში მსხვერპლნი და დაურტყვენელათ ფლან-
გოს გაყვლეფილი ხალხისაგან ანაგლეჯი მილიონები. მაგრამ
ეს დღეს შეუძლებელია, ფუქი ოცნებაა. ხალხის სურვილი
უკვე გამოირკვა: ხალხის წარმომადგენელების შეკრება, დამ-
ფუძვლები კრების მოსაწყობათ, იმის შეწყვეტა, ბიურო-
კრატიული წესწყობილების დამხობა, — უამისოთ შეუძლებელია
ხალხის დამშვიდება, საერთო განმათავისუფლებელი მოძრაო-
ბის შეჩერება, და მით უმეტეს მისი მოსაზობა. ამას თხოულობ-
ბენ დღეს ისინიც კი, ვინც ყველაზე უფრო ხელს უწყობდა
ჩვენ ბიუროკრატიას მის სამარტებინო მოღვაწეობაში, ამას
ამბობენ კაპიტალისტების წარმომადგენელები, მრეწველები,
ე. ი. ისინი, ვინც მთავრობას უსისებდა მუშა ხალხს, ვინც
მთავრობას აქებებდა ახალ ქვეყნების შესაძენათ, რათა ახალი
ბაზარი მოეპოვებიათ თავიანთ საქონელისთვის. 19 მაისს, რო-
ცა კუნძულ კუნსიმასთან მომხდარ ბრძოლის შედეგად უკვე
გამოირკვა, მრეწველობის წარმომადგენელებმა, რამლებიც
მოწყველთიყვენ მუშათა საქათხის გამოსაკვევათ დაწესებულ
კომისიაში მონაწილების მისაღებათ, უინანსთა მინისტრს კო-
კოვეტს მოხსენება წარუდგინეს, სადაც ისინი ამბობენ რომ
იმ საერთო უბედურების დროს, რომელიც დღეს თავს და-
ატყდა რუსეთის ხალხს თუ შინაურ ამბოხებათა, თუ გარეთ
დამარტების გამო, ჩვენ არ შეგვიძლია გულგრილათ შევკუ-
რბდეთ ყოველსავე ამას და თქვენთან მუშაობა განვატაკოთ.
გთხოვთ ხელმწიფე იმპერატორს ვადასცეთ ჩვენი ღრმა და
გულწრფელი რწმენა, რომ დღევანდელ გატირებულ მდგომარ-
ეობისაგან რუსეთს დაიხსნის მხოლოთ დაუყოვნებლივ ხალ-
ხის წარმომადგენელების მოწვევათ. თუ ამას ამბობენ ბურჟუა
კაპიტალისტები, თუ ასეთ ვადაწყვეტილებას ადგებიან ისინი,
ვისა არსებობა ხალხის გაყვლეფაზე დამყარებული, რაღას
უნდა ამბობდნ, რაღას უნდა თხოულობდნ ისინი, ვინც
მართლა მშრომელ ხალხის, პროლეტარიატის ინტერესებს
იცავენ? მაგრამ მარტო ყვირილი არ კმარა, მარტო ხიტყვებით
ვერაფერს ვახდებთან. ამიტომ საქირო ბრძოლა, ბრძოლა მე-
დგარი. ამიტომ, ვისაც მართლა გულწრფელათ სურს მშვი-
დობიანობის დამყარება, ხალხის უბედურებისაგან გამოსხსნა,
ის უნდა შეუერთდეს იმათ, ვინც უკვე დიდი ხანია იბრძვი-
ყველა იმის მოსაპოვებლათ, რასაც მონობიდან დახსნა აღამი-
ანის პიროვნების განთავისუფლება ეწოდება. ეს არის მუშა
ხალხი, ქალაქის და სოფლის პროლეტარიატი. მაგრამ წურა-

ვინ იფიქრებს, რომ ეს შეერთება საერთო, მახლობელ მიზნის მისახვევით, რაიმე ერთ იოტას ოდენა დათმობას მოასწავებდეს. ჩვენ კარგათ უნდა გვახსოვდეს, რომ სანამ დღევანდელი საზოგადოება არსებობს, სანამ ბურჟუაზიული წესწყობილება სრულდებით არ დაინგრევა, პროლეტარიატსა და ბურჟუაზიას შორის სამკვიდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა იქნება. დღევანდელი შეერთება სრულდებით არ ნიშნავს იმათ დამოუბილებას და დამეგობრებას. დეე, ამაზე ნურაინ ფიქრობს. ამიტომაც არის, რომ ჩვენ ვგმობთ და ვკიცხავთ იმათ, რომლებიც ხალხის დღევანდელი აღსაფრთხილებელი და აღშფოთებელი მდგომარეობით სარგებლობენ, დემოკრატიულ მანტიაში ეხვევიან ხალხის თავისაკენ მისამხრობათ. ვინც ასე იქცევა, ვინც ხალხის განთავისუფლების დროს ნაციონალისტის დროშით გამოდიან და რაღაც ავტონომიას ჩნახავენ, ისინი ნებისთინ თუ უნებლიეთ ხალხის წამდელი მტრები არიან. ერთი სიტყვით, დღევანდელი მდგომარეობა ისეთია, რომ დღეს უნდა გადაწყდეს რუსეთის ხალხის ბედ-იღბალი. ან დღეს უნდა მოხდეს მისი განთავისუფლება, ან არასოდეს!

თავად-აზნაურთა ღრუჭინის დასახსნიათმალათ.

17 მაისს მე და ჩემი მეგობარი უჩიბთ მოვდიოდით სოფ. ცერონისიდან (გარის შუაზრა), სადაც სტუმრით ვიყავით თ. ს. ფალავანდიშვილთან. თითქმის ორ ვერსზე მეტი გვექნებოდა გამოვლილი ს. აბისიდან, როდესაც, ცხენით წამოგვეწია თ. მ. დ. ციციშვილი და გვთხოვა ცოტა ხნით საუფ. აბისში დაბრუნება, სადაც თურმე იწყობებოდა თავდა-აზნაურთა ღრუჭინა, რადგანაც დრუქინის კომიტეტს სურდა ჩვენთან რაღაც საქმეზე მოლაპარაკება. ჩვენ თვითონ ვგვინტერესებდა დრუქინის ნახვა და ამისათვის დავთანხმდით ამ წინადადებაზე.

თ. ციციშვილს ვთხოვეთ დადი ხნით არ გავეწერებინეთ. თავადმა მოგვცა პატიოსანი სიტყვა, რის შემდეგ ჩვენ დავბრუნდით.

გაზში დავგვხვდა თორმეტამდე შიარაღებულნი თავად-აზნაური (მილიციონერები) და შემოგვეტყვენ ვარს. ჩვენ ცოტა არ იყოს ეჭვის თვალთ შევხედეთ ასეთ საქციელს, მაგრამ ყურადღება არ მივაქციეთ. ჯერ აბისში არ ვიყავით მისულნი, მე უჩიბიდან ჩამოსვლა მოინდომე, მაგრამ არ მომცეს ნება; ზემორობა მეგონა და დავაბრე გადმოსვლა, აქ კი თავადმა მიშო ფაღლენიშვილმა შემომიტია: უფროსისაგან არა მაქვს ნაბრძანებო, და ვერ მოვკვებ ჩამოსვლის ნებას, სანამ უფროსთან არ წარგადგენო; იძულებული გახვდი დემოკრატიულბოდი უფროსის ბრძანებას. ამ რიგათ ვივრძენ თავი მიპატივებულათ კი არა; დატუსაღებულათ. ასეთი ამბით ეს ორი დამნაშავე მივიყვანეს ს. აბისში, და წარგვადგინეს უფროსთან. ბ. უფროსმა ზურაბ აბდუშელიშვილმა (უმადლეს სასწავლებელში კურს დამთავრებულთა) გამოგვიცხადა სურვილი რომ ჩვენთან მოღვაწეობა სურდა. ჩვენ დავთანხმდით. უფროსმა მოიწვია მოწინავე მილიციონერები, ე. ი. ასის და ათის თავები, რომელთა რიცხვში ნახვდით ბ. ნ. სულხანიშვილს, უპირველესათ ბ. უფროსი შეუდგა იმის გამოძიებას, თუ რად ან რისთვის ვიყავით სოფელში. ჩვენ ვუპასუხეთ, რომ ვიყავით ს. ცერონში სტუმრით თ. ს. ფალავანდიშვილთან და ვთხოვა კეკელ-მალულობისათვის თავი დავგვეტყვიანა, ამასთანვე დიდი რიხით და ავტორიტეტიული კილოთი გამოგვაცხადა, რომ თქვენ ავტორიტეტობათ ხართ მოსულნიო. მათის აზრით თ. ლევან ამირაჯიბი ს. მცაში მოკლეს ჩვენი ჩაგონებით, ჩვენ გავავრცელეთ ხმა, რომ სოფელ მცაში მოკლეს

მსუქანი ღორი, რომლის ხორციც გირვანქა 15 კ. იყიდება. ჩვენისავე ჩაგონებით გლეხებმა არ მისცეს ნება მიკვალეზული სოფელ ავლეში აპოესვენებინათ და სრულიათაც არ მიკარებინათ ახლოს, რის გამოც მიკვალეზული ბალკონზე ყოფილა უპატრონოთ, რომ ჩვენ დავდივართ სოფელ-სოფელ და ვაშხერებთ გლეხებს თავად-აზნაურებზე, რათა სრულიათ ამოსწყვიტონ ისინი. ჩვენ ვთხოვეთ დაუყოვნებლივ სოფელში ასე-ლა და სიმართლის გამოკვლევა, მაგრამ ბ. უფროსი არ დავთანხმდა; ვინაიდან მარშრუტს ძალით მეორე დღეზე აღრე არ შეეძლოთ წამოსვლა. ჩვენ, როგორც მოსამსახურე ხალხს, არ შეგვეძლო დარჩენა, თუმცა მე იმდენათ გამაბრაზა იმათმა საქციელმა, რომ მზათ ვიყავ დავრჩენილიყავ და კიდეც გამოვუცხადე ჩემი სურვილი. მხურვალე მონაწილეობას ჩვენი პიროვნების ლაფში ამოსვრაში იღებდა, მკითხველებისათვის უკვე ნაცნობი რაინდი, სტუდენტი რაჟის პოლიტეხნიკუმისა ნ. სულხანიშვილი, ტირქნიელი, რომელმაც ჩვენ ჯერ ს. დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელი გვიწოდა და მერე შეჩქმეები დავვიძახა. ბ. სულხანიშვილი სიბრაზით დარბლენსა ყრდა და ტრიელ მკლავაქიებური მუშუტები ისე ახლო მოქონდა ჩვენ ცხვირთან, რომ იძულებული ვხდებოდით უკან დავვეწია. ამ დროს დანარჩენი მილაკიონერება, რაცხვათ ორასამდე, უშეკრი სიტყვებით იღანძვებოდენ და იწვოდენ ჩვენკენ. მილიციონერები ერთხმით თხოულობდნენ ჩვენ დატოვებას და მილიციიაში ჩარიცხვას; ამასვე თხოულობდენ მოწინავენი და თვით უფროსიც; გვაგონებდენ, რომ ყოველი პატიოსანი ქართველი მოკალეა მიიღოს მხურვალე მონაწილეობა ისეთ დაწესებულებაში, როგორც არის თავად-აზნაურთა ღრუჭინა.

ჩვენ უარი გამოუცხადეთ. მოკლე თათბირის შემდეგ, რომელიც ჩვენ დაუსრულებლათ მოხდა, ბ. სულხანიშვილმა გამოგვიცხადა; რომ ჩვენ უნდა მადლობელი ვიყოთ მათი რაინდული გულკეთილობისა, რათა გაუმართაბებდნენ გადავრჩით. ასეთი წყალობა იმიტომ მოიღეს გულკეთილ რაინდებმა, რომ ჯერ არ ყოფილან დარწმუნებულნი ჩვენ დანაშაულში. უყურადღებოთ არც ახლათ შეითხზინდნა პუგაროვმა დავეტოვა. მოვცევა ნება ქალაქში დავბრუნებულყავით, იმ პირობით კი, რომ კვირას ვეახლებოდით მათ ცხინვალში. ჩვენ სიტყვა მივეციოთ. მაგრამ ვაცხადებთ, რომ არავითარი სურვილი არა გვაქს დაბრუნდეთ იმ დიდებულთა ბრბოში, და არც არავითარი მნიშვნელობა აქვს ძალით გამოტაცებულს სიტყვას. ბ. უფროსმა გვთხოვა მიგვეცა ხელ წერილი რომ საწინააღმდეგო არა გვაქს რა საერთოთ თავად-აზნაურობასთან და ცერძოთ მილიციასთან.

დასასრულ უფროსმა შემდეგი მუქარით მოგვართა: თუ არ მოიშლით სოფელ-სოფელ წიაღს და გლეხების ჩვენზე ამხედრებას, ნუ გგონიათ რომ ფონს გახვიდეთ, ვინაიდან ჩვენში ჯერ არ ვამქრალა მხედრული სიმამაცე და თუმცა რიცხვით გაცილებით ნაკლები ვართ, გლეხების დამორჩილებას მაინც შეგძლებთო. ბ. უფროსის ანგარიშით თბილისის და ქუთაისის გუბერნიებში 140,000 თავად-აზნაური ყოფილა. როგორც იქნა მოვრჩით ამ გვარ წააქვბას. უფროსს ბრძანებით ურეში შეგვიბეს, მაგრამ ჩვენი მეურვე აღარასდ ჩანდა. მილიციონერები საშინლათ გაბრაზდენ, წინააღმდეგი იყვენ ჩვენი განთავისუფლებისა და გვიხსენიებდენ ისეთი უწყალო სიტყვებით, როგორსაც მარტო მათგან უნდა მოვლოდეს კაცი. ბ. უფროსმა მართლაც გამოიჩინა გულკეთილობა. თვითონ იყისრა მეურმეობა და დაბრძანდა ურმის თავხედ; ჩვენ ყოველი დავიწყეთ და ვსთხოვეთ ვინმე მეურმე ვმოკათ. უფროსმა გვიბრძანა ურგეზე დაჯდომა და ჩვენც შეეასრულეთ

ბრძანება, ამ რიგით გაუღეკით გზას. აქ კი მილიციონერებმა ასტეხეს საშინელი ყვირილი და ემუქრებოდნენ სრულიათ დაშლას. უფროსი შეფიქრიანდა. ჩვენც ურიჩით დარჩენა, მაშ ჩვენ ქალაქში ჩასვლის ხომ ვერ ვანაცვალდებით საქართველოს სიამაყეს. ამ ნაირათ ჩვენ როგორც იყო განვათავსეთ უფლით ხუთი საასის დატყვევების შემდეგ. აი, ბატონებო, ის მილიცია, რომელსაც განზრახვა აქვს ქართლში მშვიდობიანობა ჩამოაგდოს, რომელსაც სურს დაცოს ხელი ძალმომრეობისაგან. ამავე დროს ეს ვაჟბატონები სრულიად უღანაშაულო ხალხს უკრებენ, ათას გვარ შეურაცხყოფას აყენებენ, და ყოველივე ეს ხდება მაშინ, როდესაც დარწმუნებული არ არიან კაცის დანაშაულში. ჩემის აზრით, გახეთქში მოყვანილმა საბუთებმა მათ შესახებ საკმაო გამოარკვევის მათი ფიზიონომია და ამისათვის დრო არის მიაქციოს საზოგადოებამ ღირსეული ყურადღება, რათა ისევ აულავდებოდნენ ბრძოლ უფრო აღვირი არ წიგლიჯოს. ამ დაწესებულებაში გარდა სულხანიშვილისა არიან შემდეგი სტუდენტები: მოსკოვის უნივერსიტეტისა ა. დ. ციციშვილი, — დღესის. ი. ლ. ციციშვილი. ხსენებულ დრუინის საქმეებს განაგებს კომიტეტი, რომელიც შესდგება 18 წევრისაგან. სამწუხაროთ უნდა აღენიშნოთ, რომ გორის მაზრაში ხმა ვაგვრცელდა, ვითომ ხსენებულ კომიტეტის წევრებთან სხვათა შორის ირიცხებინან: ალ. ყოფშიძე, ნ. ზ. ცხეეთაძე და მიხეილ მანაშელი.

იოსებ ბესელიძე.

სხვა და სხვა ამბები.

პეტერბურგიდან 13 მაისს შემდეგი ოფიციალური დეპეშა მოვიდა:

ბრძანება უმართებელეს სენატისადმი. ჩვენ ვბრძანებთ: 1) დაარსებულ იქნას კავკასიაში პოლიციის უფროსის თანამდებობა ჩვენ მიერ დამტკიცებულ დებულების ძალით; 2) გაიხსნას პოლიციის უფროსის კანცელიარია; 3) პოლიციის საიდუმლო ხარჯებისათვის გადაეცეს კავკასიის ნამესტნიკს ყოველწლიურათ ასი ათასი მანათი. ნაშეღებზე აწერია „ნიკოლოზ“.

— როგორც ვახ. „ბაკუ“ ვამოგვცემს, 19 მაისს ბაქოში, ტელეფონის ქუჩაზე პოლიციის და ჟანდარმებს 20 გაუტენელი ყუმბარა აღმოუჩენიათ. შეუპყრიათ სამი კაცი.

— 20 მაისს ბათუმში ყაზახ-რუსებს და სალდათებს ალყა შემოვრტყამთ იმ უბნისათვის, რომელიც დონდუკოვ-კორსაკოვის, კათოლიკეთა, თფილისის და კავკავის ქუჩებს შუა მომწყვდელი. ალყის შემორტყმის შემდეგ დაუწყიათ მთელი უბნის გაჩხრეკა.

— 18 მაისს სოფ. ჭილურტის (დუშეთის მაზრა) გლეხებს და მემამულეებს შორის დიდი ჩხუბი მომხდარა. ჩხუბში დაიკრა მემამულე ფარეშიშვილი და რამდენიმე გლეხი. ჩხუბი გამოიწვია შემდეგმა ფარეშიშვილს შუშა მოუჭრია იმ ტყეში, რომელსაც გლეხები თავის საკუთრებათ თვლიდნენ.

— 18 მაისს ქუთაისის საგუბერნიო ციხიდან გაიქცა სამი ტუსადი: შარაბიძე, მოროკო და სიკინავა. ტუსადიებს სამზარეულოს კედელი გაურღვევიათ და ისე გაპარულან.

— 24 მაისს პეტერბურგიდან შემდეგი დეპეშები მოვიდა: უმაღლესათ ნაბრძანებია; 1, უმთავრესი განმგებლობა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცენტრალურ და ადგილობრივ დაწესებულებათა საქმეების შესახებ, დანაშაულობათა აღმოჩენისა და მოსპობისა, საზოგადო წესისა და მყურდოების დაცვისა და საპოლიციაო დეპარტამენტის საქმეების გამგებლობა

დაველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგს, პოლიციის გამგეს, რომელიც ჟანდარმა განსაკუთრებულ კორპუსის კომანდერიც იქნება. 2, მინისტრის ამხანაგს მიეცეს უფლება თავისით განსაჯოს ყველა საქმეები, რაც მინისტრს ექვემდებარება. და იმ შემთხვევაში, როცა რამე საქმის გადაწყვეტა მინისტრის უფლებას აღემატება, მოხსენება წარუდგინოს პირდაპირ ხელმწიფეს. 3, მინისტრის ამხანაგს მიენდოს საპოლიციაო დეპარტამენტის თავმჯდომარეობით არსებულ საბჭოს დადგენილებათა დამტკიცება და იმანვე განუმარტოს და უხველმძღვენლოს გუბერნატორებსა, გრაღონანაონიკებსა და ობერ-პოლიცემისტრებს, როცა საჭიროება მოითხოვს; მის გამგებლობაში იყოს მთლათ ის თანხა, რომელიც შინაგან სამინისტროს ეძლევა საპოლიციაო ნაწილისათვის; მასვე ეძლევა უფლება კრებისა, თუ საჭიროთ დანიხა. 4, მინისტრის ამხანაგს მიენდოს მთავარ-მეთვალყურეობა დანატიმრებულ პოლიტიკურ დანაშავეთა შესახებ. 5, ყველა საქმეთა გამო, რომლებიც ექვემდებარება მინისტრის ამხანაგს, მან პირდაპირ მიწერ-მოწერა იქონიოს ყველა დაწესებულებასთან და მოხელეებთან.

შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგათ და საპოლიციაო ნაწილის გამგეთ პეტერბურგის გენერალ-გუბერნატორი ტრებოვი დანიშნა.

დღეს რჩევა ჰქონდა კომისიის უცხო ენებზე, საზღვარ-გარეთ გამოცემულ ნაწარმოებების ცენზურის შესახებ და უმეტესობა შეუერთდა თ. შახოვსკის წინადადებას საზღვარ-გარეთ უცხო ენებზე დაბეჭდილ და გამოცემულ სამეცნიერო წიგნების ცენზურის გაუქმების შესახებ; მხოლოდ ცენზურის ხელში რჩება ისევ ბელეტრისტიკული, პოპულიარულ-სამეცნიერო, ისტორიული, რუსეთის უკანასკნელ ასი წლის ცხოვრების შესახები ნაწარმოებები, კარიკატურული სურათები, ღია ბარათები და სხვა ნახატები, ყველა იმ ენებზე დაბეჭდილ-დახატულნი, რა ენაზედაც რუსეთში მცხოვრები ტომები ლაპარაკობენ. ფოსტის ცენზურის ქვეშ დარჩა საზღვარ-გარეთელი პერიოდული გამოცემანი.

— კავკასში დაბეჭდილია შემდეგი: „თფილისში ხმა გაურკვლდა, ვითომც პეტერბურგში რაღაც არეულობები მომხდარიყოს. ჩვენმა რედაქციამ დეპეშა გაგზავნა და პასუხათ მიიღო, რომ პეტერბურგში სრული სიწყინარე და მშვიდობიანობააო.

— ბაქოში სახლის პატრონებმა გადაჭრილი უარი განაცხადეს ქალაქის გადასახადების გაღებაზე. სახლის პატრონებს უთქვამთ: რადგან ბაქოდან ხალხი ათასობით გარბის, მდგმურები აღარა გყავს და ფულსაც ვეღარ გადავიხდითო.

— ქუთაისიდან გვწერენ: აქ ორი რუსული ვაგონის ნებართვა მიიღეს: ერთის ბეითალმა ლანგმა „რიონი“ს სახელით და მეორე ალ. ნიკიტინმა „ქუთაისის ფურცელი“. აპირობენ აგრეთვე ქართული ორგანოს დაარსებას.

— ჩვენ გვწერენ სოფ. გომიდან (ოზურგ. მაზრა): 22 მაისს, დილის რვა საათზე, სასიკვდილოთ დასჯრეს ამავე სოფლის მცხოვრები ოქროპირ ბურქულაძე. ბოროტ-გამზრახველნი მიიძღლენ, მაგრამ ხალხმა ჩქარა იპოვა ისინი. როცა ბოროტ-გამზრახველნი გამოტყდენ თავის დანაშაულობაში, ხალხმა ისინი გადასცა პოლიციას თავის განაჩენით.

— 25 მაისს მოსკოვის მოსწავლე ახალგაზღვობის ერთი ჯგუფი, რიცხვით არა ნაკლებ 500 კაცისა, ტყვეის ზსტავიდან გრაღონანაონიკის სახლისაკენ გაემართა. გზაზე დემონსტრანტებს პოლიციელნი და ჟანდარმები გადაეღობენ, რის გამო ჯგუფი დაიშალა.

— ტოკიოდან იუწყებიან, რომ იაპონელებმა განდევნეს რუსები ზახტაზიდან და რკინის გზის სადგური დაიჭირეს. განდევნეს აგრეთვე ცხენისთანა რაზმები სანცხაიციოდან და მალიონიდან. ორივე ეს ადგილები იაპონელებმა დაიჭირეს და გაამაგრეს.

— უკანასკნელი ცნობებით იაპონელებს ცულსიასთან ბრძოლის დროს ექვსი ათას ას ორმოცდა ორი კაცი დაღუპიყვევებით. ტყვეთ წაყვანილ რუსის გემებისათვის იაპონელებს სახელები გამოუცვლიათ: ჯგუზნიან გემ „ორიოლ“-ისათვის დაურქმევიათ „ივამი“, „იმპერატორ ნიკოლოზ I“-ისათვის „იკი“; „ადმირალ აპრაქსინისათვის“ — „ოკინოშიმა“; ხოლო „ადმირალ სენიავინისათვის“ „მიშიმა“.

— ზავის ჩამოგდების შესახებ ხმები უფრო გახშირდა, თუმცა იმედი ჯერ ძლიერ ცოტაა, რადგან იაპონია თავის მხრივ არავითარ პირობას არ ამხელს, თუმცა მშვიდობის მომხრე კია.

— მოსკოვის ქალაქის საბჭოში 90 ხმოსანმა წინადადება შეიტანა განსახილველათ, რომელშიაც გამოთქმული იყო აუცილებელი საჭიროება დამფუძნებელი კრების მოწვევისა. მაგრამ გენერალ-გუბერნატორმა აკრძალა ამ საგანზე მსჯელობა. ქალაქის საბჭომ, გენერალ-გუბერნატორის ბრძანების მიუხედავად, 18 თებერვლის მანიფესტის ძალით საჭიროთ და შესაძლებლათ დაინახა ხსენებულ კითხვაზე მსჯელობის მოხდენა. 80 კაცმა 20 წინააღმდეგ დაადგინა, რომ სახალხო წარმომადგენლების ამორჩევა აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს და ამ სახალხო წარმომადგენლებმა ყოველის უწინარეს ომის მოსპობა უნდა დაისახონ თავის მოქმედების მიზნათო. ასეთი დადგენილება საბჭომ თანახმად 13 თებერვალს ბრძანების მიხსიტრათა. კომიტეტს წარუდგინა.

ქ. სამარის საბჭომ ერთხმად დაადგინა: უკანასკნელი სამხედრო მოქმედების შემდეგ აუცილებლათ საჭიროა სახალხო წარმომადგენლების მოწვევაო.

ქ. ყაზანის საბჭომ ერთხმად სთხოვა შინაგან საქმეთა მინისტრს იშვამდგომლოს ხელმწიფის წინაშე სახალხო წარმომადგენლთა მოწვევის დაქარბება.

— სარატოვის ხმოსანთა ერთმა ჯგუფმა წერილობით აცნობა ქალაქის თავს, რომ მოახდინოს საგანგებო კრება, რომელზედაც უნდა გამოირკვეს სახალხო წარმომადგენლების მოწვევის აუცილებელი საჭიროება.

— ოცდა ექვს მაასს ქ. ბერდიჩევიში ჟანდარმის უნტერ-ოფიცერს ლეღევს რევოლვერით მოუკლავს თავისი უფროსი ჟანდარმთა როტმისტრი მარკოვსკი და ჟანდარმი ცუკანოვი, ხოლო სისიკვილოთ დასკრა ვახშისტრი პალი. თითონაც თავის მოკვლა განიზრახა, მაგრამ გადაიჩა.

— ქალაქ ბრატსკის მიდამოებში სოფელელებს მებატონეებთან უკმაყოფილება მოსვლიათ. მოძრაობა თან და თან ვრცელდება სხვა სოფლებშიაც. მემამულეებს მსახურები ჩამოსთხოვეს და სამუშაო ხელფასსაც მერტს თხოვენ, მოძრაობის ჩასაქრობათ ჯარები გამოიწვიეს.

— სოხუმში სამი დღე საერთო გაფიცვაა. ვინც დუქნის გაღებას ვაბედავს შუშებს უღწწენ. პური და ხორცი გასაყიდლათ არ იშოვება

მტკიცების შემდეგ ზარულ ხანაშია, ისეთ მშვენიერ ფრასებს ამბობდა ბ-ნი გრაგორაშვილი, ამისთანა დადეჟულ ზოგუკტებს აქედან და ამისთანა რამეებს ზარულდა გორელებს, რომ არათუ აღიბრალათ, დემოკრატიათ-კი ფეკუნეს მართლაც და შეუდგა თუ არა თავის თანამედრობის ასრულებას; ეგუფას სხა მისცა „უზრავაში“ აზრის გამოსთქმელათ, (რასედაც რწინიც“ კი უხსრეს) მაქსიმო გორის ასლეგზბდაბის საუკეთესო ყვეუეს: მის განკარგულებათ ქუჩებზე უფრო დასუფთავდა და მალე მათ შორწყვისანც გეპარდებოდა. ლუზავაში კი სეტივასათ დავუფარა სხვა და სხვა ზოგუკტები: ეს სამარხი კასსო, ეს წყრიათ კრედატოა, ეს აანთ და სამკითხველოთ (უგანასწვლდათავის ჩემი ცოდის მხა სეთას თუმსინ ისეუეა), ეს სახალხო სახლოთ, სადაც იეუ-ფასანო წარმადგენები და კითხვები გამართებოა, ეს ქალების საქველ-მოქმელო სახოგადეოათ და ბეურ ვიდეე სხვა... ასე განიჯეთ გსეუთის დასრეპასაც-კი გეზარდებოდა! არ ვადა, ამ უგანასწველას დახრებით თავის ზოგუკტების გამოსწვეულებათ უფრო ზრუნავდა თუ გორელების განათლებლათ? მავრამ გორელები-კი სახოვლოთ იფესე აღარ ვადექათ და ჩეებს თავს ჩეებსე დაგზარდლოთ: ძლიერ არ გემოდრეს სეათანა კედომ! ას კი გუვარწედა: რომ ამ სასარგებლო ზოგუკტებს შესაფერო სასარო უნდოდა. ქალაქის კასსაში-კი თავგუბოთ ათამაშობენ! მავრამ რაც-კი შობაბეუა ქალაქის კასსაში, ამის გაფთხილებაც არ ვეცათო. მავალიათ: ბ-ნი გრაგორაშვილის წინადადებათ, ძეელ დაზარანაკსა, რომეღაც მოქრთამეითისთვის დათხოვეს. ზენსიას დასაშუნას უბოთბენს! ამასე გორის ასლეგზბდაბის შეკრებულმა ნაწილმა დიდო-ზოტისტი გამაიციდა, მავრამ ბ-მა გრაგორაშვილმა, ამის მიუხედავათ, რომ წინათ შინაურულათ თათხანც ჩამოსთვლიდა ხოლმე ძეელი დაზარანიას მოქრთამეობას, ასე უხასება: რადგან მოქრთამეობას ვერ დაუმტკიცებთ და დათხოვენის მიხეზიც საბერე ჩავეწერთ, ამიტომ შენსიად უთულო უნდა დაუწიწოთ, და ასე დასრულდა თავისი უფურთხი შიკუგა: „ან რა ვასამტეუნარადა საცადლეუ—ორი თუწნიათ როვორ ენსოფრათ! ევ ერთი მავალიათ ბ-ან გრაგორაშვილის ცვლალებიას. მეორე ეს ვახავეს, რე მანვე სრულეობათ ტეუიდათ ორი თვის უამაგირი მისცა ქალაქის კასსიდან გორის არქიტექტორს თუ ინჟინერს, რომეღაც თურმე არაფერს ჯეუებოდა ამ ორი თვის განმავლობაში და; როვორც ბეერნი ამბობენ, სრულეობათ არ დაუმსხურნია მბ უამაგირი. მავრამ როცა ერთმა სრულენმა ამასე ბ-ან გრაგორაშვილის უსაყველურა, მან ასე ამართდა თავი: არა დარს რადაც თორმეტ თუ თხუთმეტ თუმანსე კანის ყუქან! ეუვალთვინ უნდა ჟერტლეუმურათ შოვაქეტო“!

შესაშე მავალიათ: ბ-ნმა გრაგორაშვილმა, „ხასენების“ თსოვით, ნოქრებს მიამრთა ესლახან: თუ შეიძლეას რვან მავირათ შედა საათზე დააწყეთ შუშონა დაეწეშა, თქვეთთანც კარგი იქნება გრადლოზე შეშობას, უფრო ეახსადომ იქნებით, მანინც რვა საათამდინ რა უნდა გააკეთოთ“ გავდა მავის ბ-ნი გრაგორაშვილი ესლას როვორდამც ძლიერ დაუმტკებრდა ადმინისტრაციის წარმომადგენლებს რასაც იმითი სისის, რომ თუ რამჟე გააკეთებთ ასეე უტეგობრობით ზოდიეეულებთანაო. ეაკუეთობთ-კი ჯერ არაფერს ვხედაეთ.

გორელი.

ქიზიყი. სიღნაღის მახრის უფროსმა და მამარბეკულ შუამავალიამ ჟორჟასებში ზარულ ახრისანს ჟეთ მრავალჯერ შემოარეს ქაზიყის სოფლებო მამასახლასების ასარჩევათ, მავრამ საღსი მისედა, რომ დლეგანდეკი ზოდიგისი ქეუმებარე მამასახლისებო, როგორც ეკამდის, ისე ესლაც, ვარუენილობისა და მავრეკლები მერტს ვერაფერს საკეთეს მოატახენ. ამიტომ, გავდა ორიოდ სოფლის, ვერც ერთი სოფელი ვერ დაეუღლეს მამასახლისების არხევაზე. ეკამდის ტულურეელო იღობით ეეადებოლენ ზოდიგის,

დაბა — სოფლის ამბებში.

გორი. „ახლო ცოცხი კარგა გვისო“ — სწორეთ ჟეურ „გალავასე“ თქმის. სანამ გორის მოურავათ დასეტკიცებენ და და-

ჩრუსათის ქრონიკა

როგორც მოგვხსენებთ, ზოგიერთ ფაბრიკა ქარხნებში შემოღებულია მუშების გაჩხრეკა. გაზეთი „ვეფერ“ პარტა“ ეხება ამ საგანს და აღიარებს მის უკანონობას. როგორც წმინდა იურიდიული მხრით, ისე ზნეობრივითაც.

„ყოველის უწინარეს, შენიშნავს გაზეთი, გაჩხრეკა კანონისაგან ნება დათულობა და როგორც უკიდურესი საშეღებვა, მხოლოდ საფუძვლიანი ეჭვის შემდეგ“. ამასთანავე საფუძვლებულია გაჩხრეკა ხდებოდეს უექველათ მთავრობის მოწვევით თანახმად, ამისათვის დადგენილ ფორმალურ წესების დაურღვევლობა და აუცილებლათ მთავრობის მოხელეთაგან, რომელთაც მინიჭებული აქვთ ეს უფლება.

ახლა ვიკითხოთ: სად არიან ეს უფლებით აღჭურვილნი პირნი ყოველ დღიურ გაჩხრეკის დროს, რომლებსაც ქარხნის პატრონები ახდენენ? არ შეიძლება მართლა ასეთ პირებათ ვიცნოთ ის მოსამსახურენი, რომლის ქულზედაც მიკრულია რაღაც ქვის ნაჭერი და გულზედ ბუკვირია სპილენძის ფირფიტა, ზედ წარწერით „სტროლი“. ყოველდღიური ჩხრეკა მუშებისა არა შემთხვევაში არ შეიძლება კანონში დასახლებულ „საფუძვლიან ეჭვს“ შევადაროთ.

თვით უმართებულესი სენატი ცხადთ და გარკვეულათ ამბობს: „ბოროტ მოქმედებისაგან დაზარალებულ პირს უფლება აქვს დააკლოს ბოროტ მოქმედელს საეჭვო პირი და გადასცეს ან პოლიციას ან მომრიგებელ მოსამართლეს.“ მაგრამ ბოროტ-მოქმედებით დაზარალებული მხოლოდ მაშინ არის რომელიმე პირი, როდესაც თვით მოქმედება შესრულებულია, მაგრამ კანონი ამ შემთხვევაშიც მხოლოდ იმის ნებას აძლევს დაზარალებულ პირს, რომ საეჭვო პირი დააკლოს და სამართალს გადასცეს, რაც თვალსაჩინოთ განსხვავდება გაჩხრეკისაგან.

დასასრულ „საფუძვლიანთ საეჭვო“ პირები არ შეიძლება ეწოდოს რამოდენიმე ასსა თუ თასს მუშას, რომელთაც მუდამ ღლე ჩხრეკენ ამა თუ იმ ფაბრიკის კარებში. რაც შეეხება მუშა ქალების სტროლიებისაგან გაჩხრეკას, ეს ხომ პირდაპირი ზნეობრივი გათახსირება აღამიანის პიროვნებისა, და თვით კანონის ურცხვათ აღარღვევა, ვინაიდან ნათქვამია რომ, თვით უმწინველო გაჩხრეკის დროს, ქალების გაჩხრეკა უნდა ხდებოდეს ქმრის ქალების საშუალებით“

გაუშაძლარ კაპიტალისტებისაგან გასაკვირი არაა თუნდაც ამაზე უსაზიზღრესი მოქმედება, მაგრამ წარმოიდგინეთ თქვენ პატრონის ადამიანი, (ქალი იქნება ისა თუ კაცი) რომელიც დღიურა ლუქმის გულისთვის ასეთ დამცირებას ითმენს იმათაგან, ვინც იმის ოფლით მდიდრება, ვისი კეთილდღეობაც მისს გაქვირებაზეა აწინებული.

როგორც მოგვხსენებთ, მიწათ—მოქმედებისა და სახელმწიფო ქონებათა სამინისტრო აღარ არსებობს. დღევანდელ გლეხთა მოძრაობას უმთავრესათ მიწის მოუწყვრიგებლობა აქვს სახეში და კერძოთ ამ საქმისათვის დაწესებულ სამინისტროს მოსაზება მართლაც მოულოდნელ მოვლენათ უნდა ჩაითვალოს, თუმცა დღევანდელ ცხოვრებაში სხვა ბევრ ცვლილებასაც მოვესწრობით.

ამ ქაშათ უწინდელი ერთი სამინისტრო სამს უმაღლესი დაწესებულებას გაუწიოვს. ერთი იმათგან არის „განსაკუთრებული საბჭო გლეხების მიწათ მფლობელობის განმტკიცებისა“. მეორე „კომიტეტი მიწათ მოქმედებისა“; მესამე მთავარი სამართავლო მიწათა მოუწყვრიგებისა და მეურნეობისა“.

პირველ დაწესებულებას აქვს კანონმდებლობითი უფლება;

მეორე განკარგულებას ახდენს, ხოლო მესამე დაწესებულებას სისრულეში მოჰყავს პირველი ორის გადაწყვეტილება.

აი ასეთია სამს უმაღლეს დაწესებულებათა შორის დამოკიდებულება და ამ დაწესებულებათ აქვს მინდობილი მიწის მიწესრიგების საქმე. აქედან ცხადზე უცხადესია, რომ უმთავრესი როლი ამ სამ დაწესებულებათა შორის „განსაკუთრებულ საბჭოს“ ეკუთვნის, როგორც საკანონ-მდებლო დაწესებულებას. 6 მაისს გამოიცა ბრძანება, რომლითაც „განსაკუთრებულ საბჭოს“ წინადადება მიეცა შეადგინოს, კანონთა კრებული დანაჩენ ორ განყოფილებათა სახელმძღვანელოთ გლეხთა მიწათ მფლობელობის კითხვებში“.

ახლა უნდა იცოდეთ, რომ «საბჭოს» წევრებათ ინიშნებიან პირნი, რომელნიც „კომიტეტის“ წევრებს ემორჩილებიან. „კომიტეტის“ წევრებათ ინიშნებიან მინისტრები, ხოლო „საბჭოში“ მათი თანაშემწეები და დეპარტამენტს ღირებულებები ასე რომ, მინისტრები ბრძანებას თაყიანთ ხელქვეითებისაგან იღებენ. გარდა ამისა თავისი აზრი გლეხთა მიწათმფლობელობის შესახებ მინისტრებმა თაყიანთ თანაშემწეებს უნდა გადასცენ დასამტკიცებლათ.

ერთი სიტყვით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ახლათ დაარსებული კომიტეტების საშეღებოთ სამინისტროს საქმეების წარმოება კიდევ უფრო იზღარბება და ძნელდება. ერთი ბიუროკრატიული დაწესებულების მაგიერათ სამი დააწესეს და ვნახოთ რა გამოვა.

კიევის გუბერნიის ზოგიერთ მახრებში გლეხთა შორის დაიწყო ეკონომიური მოძრაობა.

13 მაისსიდან უფის გუბერნიისა გაძლიერებულ დაცვის წესები შემოიღეს (ს. ო.).

პუტილოვის ქარხნის მუშებმა არა ერთხელ მოითხოვეს 9 საათის სამუშაო ღლე, მაგრამ ქარხნის პატრონებმა არ დაუთმეს. ბოლოს მუშებმა გადასწყვიტეს, ჩვენვე შემოვიღოთ 9 საათი და ეს განძრახვა სისრულეში მოიყვანეს. 10 მაისიდან საღამოს 5 საათზე მუშები სამუშაოს თავს ანებებენ, ნებართვას აღარ უცდიან და შინ მიდიან. ქარხნის ადმინისტრაციას ძალიან გაბრაზებულია, მაგრამ ვერაფერი გაურიგებია. მოთავეების დათხოვნა უნდოდათ, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ 7000 მუშა ისე მაგრა ყოფილიყო შეკრული, რომ აღმინისტრაციამ თავის განზრახვაზე მაშინვე აიღო ხელი.

შინაგან საქმეთა მინისტრი პეტერბურგში ახალ საპრობილეების ასაშენებლად კარგა ბლიმად ფულს თხოულობს. ამ ქაშად პეტერბურგის საპრობილეები სულ საფეა პატიმრებით. (ნ. 1).

14 მაისს, სედლეცის მახლობლად, აუარებელი ხალხი შეკრებილა. მალე ჯარი მისულა და ხალხს გარსშემორტყმია. შეტაკების დროს დაჰკრა 50 კაცი და მოკვდა 20 (რ. ვ.).

პეტერბურგის ადმინისტრაციის თხოვნით, სამხედრო სამინისტრომ პეტერბურგიდან სააღლუმოთ წასული ჯარი პეტერბურგშივე დააბრუნა. გვარდიის პოლკები ცარსკოე სელოში იყვენ სააღლუმოთ, მაგრამ მიიღეს თუ არა ბრძანება (18 მაისს), მაშინვე პეტერბურგისკენ გასწიეს. 19 მაისს პეტერბურგში შევიდა არტილერია, კახკათა რამდენიმე პოლკი და გვარდიის 5 პოლკი, სულ 15 ათასი კაცი, დანარჩენი ჯარი თანდათან უკანვე ბრუნდება. (რ. ვ.),

გაზ. „ვერს პორტალი“ მოთავსებული მუშების წერილი: „გვიგეთა“ გაზ. „მოსკოვსკია ვედომ.“, „მოსკ. ლისტ.“ და „რუსსკ. ლისტოკის“ გამომცემელთა განზრახვა, რომელთაც არა სურთ კვირა-უქმე დღეებზე დასვენება მისცენ სტამბებში მომუშავე პირებს, ჩვენ, ბრესტის სახელოსნოებისა და ახლო, მახლო ფაბრიკა-ქარხნების მუშები, შევიკრიბებით რომ შესაძლებელი ღონისძიება ვიხმაროთ ხსენებულ „ობრინიკების“ (ჯალათების) წინააღმდეგ. ამასთანავე საჭიროა მიგვიანია სახალხთო გამოვფინოთ ის საზიზღარი, ბნელი მიმართულება, რომელსაც გაზეთი „მოსკოვსკია ვედომოსტი“ ადგას. ჩვენ ვიცით, რომ ხსენებული გაზეთი ყოველ საშვალდებს ხმარობს გონება დახშული შავი რაზმები მიუსიოს საზოგადოების უკეთეს წარმომადგენელთ— ინტელეგენტებს. „ობრინიკების“ ასეთ მოქმედებას საქმე ექნება ჩვენთან, რადგანაც ჩვენ გადავწყვიტეთ მუარველობა გავუწიოთ ინტელეგენტებს. ახლა-კი „ბოიკოტს“ ვუცხადებთ ზემო აღნიშნულ ბნელ მიმართულების გაზეთებს და ვკიცხავთ იმ მუშებს, რომელნიც იმ სამ გაზეთში მიუშაობენ, როგორც მხადალსა და სინდის გაყიდულ ადამიანებს.

ამასთანავე ვთხოვთ მოსკოვის სხვა უბნის მუშებს მიბაძონ ჩვენ მაგალითს და ბოიკოტი გამოაცხადონ აღნიშნულ გაზეთებს.

მოსკოვში 13 მაისს უნდა გამოსულიყო პირველი ნომერი ახალი გაზეთის „მოსკოვსკია ნედელი“-სი, მაგრამ როგორც იწერებინან ცენზორს დაუქურია.

ჯადოქრები და თვალთმაქცები.

დღმა მიწის ზურგი შევიძრა... საღალატო ქვესკნელში გაისმის ყრუ გრინვა, გამოაურკვეველი გღვუნის, რომელიც შიშის ზარს სცემს მრავალს... იქ, იმ ქვესკნელში გამაღებელი, მსწრაფლი მიუშაობაა, ყოველივე დუღს და ბობოქრობს... ერთი წამი კიდევ და ქმეზონახული ძალა, რომელიც ჯერჯერობით ოდნავ არყვეს დღმა მიწის ზურგს, საზარელის სისწრაფით და ძლიერებით ამოხეთქს და ცეცხლათ მოედება ქვეწიერიობას. ვაი მაშინ იმათი ბრალი, ვინც ყურადღებას არ აქცევს, ამ უჩინო იღებს და ბიბარუთ ხდის ქვეყნის დაფარულ ენერჯიას... უშიშარი და მძლავრი, დაუნდობელი და სამართლიანი ძალა ქვეყნისა ხორცს შეისხამს და გააღებული ცეცხლის ქანდაკების სახით აღიმართება წინაშე შემდრწუნებული კერაებისა. სასტიკი იქნება მისი მსჯავრი, სასტიკი და მასთან შეურაცხველი. მსჯავრის დაღება და აღრსულება, სიტყვა და საქმე განუყოფელი იქნება მისთვის.

— სიკვდილი კერპებს!

დაიგრიალებს მრისხანე ხმა და დამსხვრეული კერპები მტრათ იქცევიან; და ცხოვრება, ეს დუხჭირი, აუტანელი დაწარული ცხოვრება მუის შეიცვლება: სისხლის ნაკადული გაბანს, გაასუფთავებს მას, ათასი მსხვერპლი მომავლის გზას გაუკაფავს და დღევანდელი მძიმე ბრძოლა, ბრძოლა ადამიანისა, რომელსაც პირუტყვათ თვლიან, რომელიც ადამიანობისათვის იბრძვის, უფრო დიად ბრძოლათ იქცევა. ყოველივე ამას გრძნობს დღეს ყველა ის, ვისაც გონების თვალი უჭირს და აწინდელ ცხოვრებას მიუდგომელათ თვალს ადევნებს.

მარა არიან ისეთებიც, რომელნიც განზრახ თუ განუზრახველათ, ნებისითი თუ უნებლიეთ თვარს არიდებენ, გვერდს უხვევენ ყველა იმას, რაც მათ ცხვირ წინ ხდება და, თითქოს სრულიად გულ-დამშვიდებულნი და შეუშფოთებულნი, თავის

ფლიდს და გამხრწნელ „მუშაობას“ განაგრძობენ მიწყნარებულ კანცელიარიებში. როგორც ჯადოქრები და თვალთმაქცები წამოსკუპებულან ისინი თავიანთ რბილ სავარძლებზე, მწვანე მაუღით დაფარულ სტოლს გარშემო და უგულონი, უგრძობულნი, გაქვამულნი, გონება დაჩლუნგებულნი, დინჯათ და წყნარათ გასცქერიან ერთმანეთს ოქროს სათვალავებს ქვეშიდან. გარეშეშო სრული სიწყნარეა. ბუზი რა არის, ბუზისი რომ გაფრინდეს ორთქმავალის ქშინვასავით გაისმება იმისი ფრთების ბზუილი მიიკვდარებულ კანცელიარის დარბაზში. შშიდნი და წყნარნი, აუჩქარებულნი და დინჯნი, დახავსებულნი და დაობებულნი ჯადოქრები და თვალთმაქცები სდუმან. მათი აზროვნება მოდუნებულია, მათი ფიქრი გახრწნილი და გარყვნილი ცხოვრების პირუტყვეულ ვნებათა აშხმ-ლელვარემელ სურათებს შეუყრია და იგინი სულით და გულით სწყველიან იმ მიზგს, რომელმაც აქ, ამ უფერულ კანცელიარიაში მოუყარა მათ თავი. მაგრამ აი, ერთ მაგანს, რომელიც ყველაზე უფრო საპატიო ადგილას დაბრძანებულა, ნელა გაგზო ჩატუტკილი ბაგეები და საზარასისებურ სიწუმეში მკვანეთ გაისმა მისი ხრინწიანი ხმა. ჯადოქრები და თვალთმაქცები შეინძრენ თავიანთ სავარძლებზე და უაზრო თვალკებით მიაწერდნენ სიწუმის დამრღვევს. უკანასკნელი ძალა მოიკობა ყველამ და დიდის გაქარვებით შოიშორეს საღერდელის ამშლელი სურათები თავიანთ ფიქრიდან ახლა მათ სულ სხვა გვაი სურათი ეხატება გონებაში:

ხალხი, დაბალი ხალხი, საზიზღარი, ბინძური, წვირიანი და დაფლეთილ ძონძებში გახვეული, უზრდელი, ყოველივე შიღალ გემოვნებას და მოთხოვნისებას მოკლებული... სასაცილოა—ასეთი ხალხი რაღაცას მოითხოვს, რისთვისაც იბრძვის; სასაცილოა და მასთან საკვირველიც! და მათ გამანქანებულ აზროვნებაში ამ ნაირი სახე ეძლევა „მოუხეშავს და გაუნათლებელ ხალხს“:

ხალხი წარმოადგენს ევებერთელა, უფორმო თიხას, რბილ თიხას, ტალახს, რომელიც, როგორც გინდა ისე შოიზილება, რომელსაც რა სახეც გინდა იმ სახეს მსცემს, როგორც გინდა, ისე გამოაქანდაკებ.

და ჯადოქრები და თვალთმაქცები შეუდგებიან ამ „უფორმო მასისს“ ქაღალდებზე ზელას. ვინ იცის, რა ფიგურები არ გამოყავთ მათ ამ მდიდარი მასალიდან.

აი დააუღნდავეს, დაამრგვალეს მთელი გაღღერეია სხვა და სხვა ქანდაკებათა და, როგორც ზეგარდმო ნიკით ცხებული სკულპტორი, როდესაც ოგი თავის ნაწარმოებს დააბოლოავებს, ისე შეტრფიან საბრალო ჯადოქრები თავიანთ ნაღაწუსაც.

„დაინიშნოს კომისია... და ა ჯადოქარის თავმჯდომარეობით ამა და ამ საქმის მოსაწესრიგებლათ“...

„დაინიშნოს შეორე კომისია მეორე თვალთმაქცის თავმჯდომარეობით...“

და სხვა და სხვა...

კანცელიარიაში კვლავ სიწყნარე სუფევს. ჯადოქრები და თვალთმაქცები ისევ თავიანთ რბილ სავარძლებზე სხედან და მალე მწვანე ფერს სდებს მათ უსისხლო სახეებს. სტოლი, რომელსაც გარს შემოსხლომიან იგინი, იზნიქება მშრალი, უშიშარსო ქაღალდების სიმძიმის ქვეშ. დარბაზში მხოლოდ შეწიწერ კედლის საათის რაკარული შიისმის ტუკ-ტუკ, ტუკ-ტუკ; ტუკ-ტუკ, დაქინებით გაიძახის საათი, თათქო ეუზნება დამსწრეებს დროთა მსვლელობის შეუჩერებლობას. დარბაზში ერთ ფეროვნებაა, არაუფრო არ იცვლება და საათი გესლიანათ განაგრძობს თავის რაკარულს. ის მიუდგომელია, შეუწყნარებელი ისე, როგორც თვით დრო და უში. იგი გასაგები ენით ჩასძახის დამსწრეებს, რის თქმაც უნდა, მარა უკანას-

ქველნი დუმისს განაგრძობენ, თითქოს აქ არაფერი მომხდარაო, იქ, დარბაზში კვლავ სიწყინარე სუფევს და ბუზი რომ გაფრინდეს, კვლავ ორთქლ მივალის ქმინვისაგით გვიანდება მისი ბზუილი. გარეთ კი ყველგან, საცა ცოცხალი არსება კი არის, ყოველ წუთს, ყოველ წამს, საათის ყოველივე დაკვირვასულ ახალი და ახალი ამბები მოსდევს. ცხოვრება ღელს გრავინებას და ხალხის შემოქმედებითი ძალა გამუდმებით მუშაობს; ის, რაც იქ, იმ კანცელარიაში ვერ გადაუწყვეტილით აქ თავისუფლათ ძალაუფლებურათ წყდება. და ის „საზიზღარი ხალხი, რომელიც თიხის ტალახს წარმოადგენს“ თავის „სკულპტორაო“ თვითონვე გამხდარა. ეს დიდებული სკულპტორი მწარე ირონიით გაიცქირება წყნარი კანცელარიის დარბაზისაგან და მას შემდეგი სურათი ეხატება:

იქ, იმ დარბაზში, დახუთულს და მოწამულულ ჰაერში უღონოთ აგლია სასიკვდილო სარეცელზე ილაგ-გაწყვეტილი, ქლევით ჩავარდნილი მომაკვდავი. ძლივს და სუნთქვის ავადმყოფი. მას გარს შემოხვევიან უძლური ექიმები და მკვებდით და ასულიერებენ მისს გამომზარ ფილტებს. ეს მკვებელი სხვა და სხვა კომისიები, რომელთაც უნდა მოაწესრიგონ ხალხის მიერ მოსაწყსრივადელი საქმეები....

თავაზა.

თფილისის ტრამვაის უსახელო საზოგადოება და მისი მოსაზრებებები.

როგორც მოგახსენებთ ამ ერთი თვის წინათ თფილისის ტრამვაის მოსამსახურეებმა რამდენიმე მითხვნება წარუდგინეს უსახელო საზოგადოებას. საზოგადოებამ უარი განუცხადა იმათ დაკმაყოფილებას, რასაც მოსამსახურეების ეგვიტაცა მოგვ. გაცივდათ თითქმის სპია კვირა გასტანა, და არც ერთი მხარე დათმობას არ თვქნობდა. ბოლოს უსახელო საზოგადოებამ, თავისი დირექტორის ბრძანებით, მოსამსახურეებს და მათ უპირატესობა მითხოვებებს დაკმაყოფილებას შეპირდა, ყოველს დაკმაყოფილება-კი სამედიცინო სასამართლოს მიანიჭდა; მოსამსახურეებმა ამ პირობებზე თანხმობა განაცხადეს და მუშაობა დაიწყეს. ამავე დროს ორივე მხარე აარჩიეს მედიატორები, ორ-ორი კაცი თათოფელს მხარე. 23 მაისს უნდა მომხდარიყო პირველი სხდომა მედიატორებისა ქალაქის საბჭოს დარბაზში. მედიატორები შეიკრიბნენ; კრებას სხვათა შორის დაესწრენ: ქალაქის თავი ბნი კერძოზე, უსახელო საზოგადოების თურქოსი წარმომადგენელი ფიანი, უსახელო საზოგადოების ადგილობრივი დირექტორი ფიანი, საზოგადოების რამდენიმე მოსამსახურე და მედიატორები. კრების დაწყებისას რამდენიმე სანტურესო კარიკება გამოაშკარავდა. უწინაეს ყოველს გამოაშკარავდა ის, რომ უსახელო საზოგადოებას ამ მოკლე ხნის განმავლობაში ბევრი უმუშევრობა თვით მოსამსახურეების წრეებში, რომ სამედიცინო სამართლის მოხდენას შეუძლებლათ გაესხა. ამისთვის მას გადაუბირებია რამდენიმე კაცი, რომელთაც განცხადება მოუციათ. საზოგადოებისათვის, რომ ჩვენ არა გვისურს სამედიცინო სამართალი, ამაზე ჩვენ მხოლოდ ძალათ მოგვეწყინებს ხელიო. ამ საქმეში უსახელო საზოგადოებას დასახმარებლათ პოლიცია ჩაურევია და ერთი სიტყვით უმკვლანია, რომ მუშაობა განხეთქილება ჩამოგდება, რათა იმათ ერთი ერთმანეთზე წაკიდებთ თათონ ესარგებლებთ. მეორე კარიკება, არა ნაკლებ დამახინათებელი ხსენებული საზოგადოების უხეობრივი ფიციონობისა ის არის, რომ ბნი გრამინისს, რომელმაც ხელი მოაწერა სამედიცინო სამართლის მოხდენას, ბნი ფანისთვის ოფიციალური ქაღალდი გადაურდა, რომელშიაც იგი აცხადებს, რომ, როცა ამაზე იგი ხელს აწერდა, იგი ტყუილად შეშლილი იყო, ასე რომ მის ხელის მოწერას არავითარი ოფიციალური ძალა არა აქვს. ამისთანავე ბნი გრამინის

მა ფიანის შეკითხვაზე განაცხადა, რომ იგი ახლაც არ არის სრულად ტყუილად, მიუხედავად ასეთ განცხადებისა, ბნი გრამინისი დღეობის საზოგადოების საქმეების მართველი და გამგეა. აქედან თქვენ დარწმუნდებით, თუ რა ფაის უნდა ჰქონდეს მის განცხადებას. ვარდა ამისათვის ბნი ფიანის ან განაცხადს: როცა ბრუსელში ამ საქმის შესახებ ტელეგრამა მოვიდა, შე იქ ვეკუბი, და ტელეგრამაში სამედიცინო სამართალი სრულებით არ უფიქვან ნახსენები; ამის მაგვრათ იქ იყო სიტყვა „arbitrage“ რომელიც სამედიცინო სამართალს არ ნიშნავს. ამიტომ ჩვენ არ მიგვიღია სამედიცინო სამართლის ვადლებულება. ამისთანავე უსახელო საზოგადოების დანახენისა წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ ოფიციალური ამ სამედიცინო სამართალს არა აქვს საფუძველი, ის ვერ დადგენს ასეთ განახენს, რაც ორივე მხრისთვის საფაღებულო იქოსო, ამიტომ სამედიცინო სამართალზე დამარჯობა არ შეიძლება. ამისთანავე როგორც მეთხველი დანახევად უსახელო საზოგადოება ვერ დათანხმდა სამედიცინო სამართალზე შემდეგე იროცა მუშაობა თავისი სასარგებლო ნიღაგე მოამზადა, ამაზე უარი განაცხადეს სხვა და სხვა ვერაგული და გაიფურხუი მოსაზრებით. ასეთი კომედია ამ საზოგადოების წარმომადგენლებს არა ერთხელ უთამაშოთ და ალბათ კიდევ არა ერთხელ უნდა მოკლადეთ იმათგან ასეთ ვერაგულ სრიაებს.

დამწერ.

თფილისის ძალაქის მოუხარების მოხსენება.

თფილისის ქალაქის თავს ბნი გერმანოვი შეუდგენია მოხსენება კავკასიის ნამსქინიან წარსდგენათ, რომელშიაც პეტრონი ეხება როგორც რუსეთის, ისე განსაკუთრებით აიერ-კავკასიის დღევანდელ კაპიტრებულ მდგომარეობას. ამ კაპიტრებულ და ჰუტანულ მდგომარეობას რომ ბოლო მოაღოს და დამარტის მშველობისათვის, სწავრობა უხურუნელ თფილ იქნას პირთხენების და ქონების სრული ხელშეუხებლობა, დამარტის კრების, სიტყვის და ბეჭდვის სრული თავისუფლება. ამას წინ უნდა მიუძღოდეს გადლორებული დაცვის გაქმება და პოლიციაურ დამახმავება სრული ანიხტია. გაქმება გადლორებულ დაცვისა და სრული ანისიტია პოლიციაურ დამახმავება. თუ ამ მოსამსახურებულ მუშაობისთვის მოწვეული იქნებიან ადგილობრივი მცხოვრებთა წარმომადგენლები, ვამედლორებთ, რომ კავკასიის მცხოვრებთა შველ გამოარკვევეთ იმ პრაქტიკულ დონის ძიებათ, რომლებიც წამოაყენს ცხოვრებაში და რომლებს სამართლიანი გადაწყვეტა შესაძლებლათ გახდის ხალხის კულტურულ განვითარების. ამისთვის-კი პოლიცია საჭიროა, რომ თველი ხისტება ხელშეწყობდეს მართულადიან რაციანათ შეიცვალოს დამოუხრებელ კრების საშუალებით. ამისთვის საჭიროა:

- 1) სრულიდ-რუსეთის დამოუხრებულ კრების მოწვევა; წარმომადგენელთა არჩევა ამ კრებისთვის პირდაპირ და საიდუმლო კენქის ერთ, წოდებისა, ქონებისა და სქისის განუხრეველათ.
- 2) გადლორებულ დაცვისა და სამომ წქსების მოხსნება და სერობო დარბაზის (სტრანჯაქის) მოხსნება.
- 3) ადგილობრივი ყოველ კრებისა შველარი ხალხი უნდა იღებდეს მონაწილეობას წარმომადგენლობაში თავის რადენობის დავკარათ. ამისთვის ცალკე საარჩევნო ოლქები უნდა იქოს მოწყობილია.
- 4) საზოგადო უფლებრივ პირობათა შემოღება: პრესის, სიტყვის, კრების, ერილობების, გაცივების თავისუფლება, მთავრობის ნებადურთოვლათ თოვლეკარ საქველმოქმედო და განმანათლებულ დაწესებულებათა განხნა, სასწავლებლებში სწავლება დედაენაზე, პირთხენების, სდაგამის ხელუხებლობა, მოხელეთა პასუხისმგებლობა სასამართლოს წინაშე, საპოლიციაო დამახმავება სრული ანისიტია.

5) ადგილობრივ თვითმმართველობის ორგანიზაცია ისე, რომ იგი თავისუფალი იყოს ადმინისტრაციის გავლენისგან, სახმარებლო და საქალაქო თვითმმართველობა და კავკასიის წარმომადგენელთა ადგილობრივი კრება, პირდაპირ, საყოველთაო, თანასწორ და საიდუმლო კენჭის ურჩხე დამპყრულები; მათ უნდა გადაეცემთ ადგილობრივ სამეურნეო საქმიანობის მართვა-გამგეობა და საზოგადოებრივ მშვიდობა-აზრობის დაცვა.

6) არჩეული მომრიგებელი მსახურელები და ნაფიცო მსახურეები, სასამართლოში ადგილობრივ ენების შემოღება.

7) პირველ-დაწყებითი სწავლის გადაცემა საზოგადო დაწესებულებათა ხელში. სასახლო სასწავლებლებში ადგილობრივ ენებზე სწავლება.

8) სასწავლო სასწავლებლების განთავსებულებას ზედმეტ შევიწროებისგან და მათ მართვა-წარმოებაში ხალხისგანგ მონაწილეობის მიღება.

9) გლეხთა საადგილ-მამულა მდგომარეობის მოწესრიგება ანაზღაურებით: ა) დროებით ვალდებულების მოხსნა; ბ) თავისუფალ სახანო ადგილებზე მონაწილეობა ამ საქმისთვის და გ) კერძო მშენებლობის ავადგობის შეუიღვა ხანძრის დახმარებით და ექსპრობირების წესით.

10) სრული საწმინდოებრივი თავისუფლების შემოღება.

ბანიამონის სამეკავალთაი თვილისი.

(შენიშვნა).

თვლისის სამეკავალთაი მომუშავეთა უმრავლესობა ჯერ კიდევ ვერ ჩაება დღევანდელ განმთავისუფლებელ ბრძოლის ფერხელში. აქ ისევ ძველი დასავსებული ამქრული წესები გამოიყენება; ეს წესები ჩვენი ჯერ კიდევ ზოგჯერ ნიადაგს. აქ ისევ არსებობს შეგირდების ხუთი ექვსი წლის ვადით აუგანა, ხელშეკრულების ძალით, რის გამოც შეგირდები „ოსტატების“ სრულ მონაბაში რჩებიან. ისევ გახშირებულია შეგირდების ცუპა-ტუეპა; მათთვის არ არსებობს არც სამუშაო დროს განსაზღვრა, არც დასვენება. ამუშავებენ გამუდმებით როგორც თვითონ ოსტატები მუშაობენ 14—15 საათს დღეში, ხან და ხან შეტყა. თუ შეგირდობამდის მშობლების სახელში მათ წყა-კითხვა შეუსწავლიათ, შეგირდობის დროს ამასვე ავიწყებებენ.

ამას წინათ „აფიცვრთა საზოგადოების“ სამეკავალთაი ერთი შეგირდს გაზეთი ეშოვა, მკრამ წაიკითხვა ვერ გაუბუნა, რადგან ოსტატი გვერდზე ეუბდა, ეუთის ქვეშ დაეშალა ამ იმედით რომ, როცა ოსტატი წაუ, მამან წაიკითხავო. მკრამ ოსტატს ადმოეჩინა გაზეთი და შეგირდისთვის ზედ თავზე გადაუხრია.

სამეკავალთაი სახელმწიფოებში მუშაობა ნაჭრობით წარმოებს, რაც მეტათ ხელსაყრელია შეგირდობის ქარგებისთვის; რაც ამკრათ დამტკიცდა სხვათა შორის მეკავალთების საერთო გაფიცვის დროს, როცა შეგირდობა ქარგებში თავიანთ მოთხოვნადებაში უპირველესი ადგილი დაუთმეს ნაჭრობით მუშაობის მოხსნას და თვითონ გამაგირის დაწესების; მკრამ ამას წინ აღუდგენ ის ქარგები, რომლებსაც შეგირდობა ეუთ და ერთხმად უარევენ.

დიდი ხანი არ არის მას აქეთ, რაც მათ თავისი სახელმწიფოებში ქონდათ მკრამ კანტაღისტური წარმოების განვითარებამ ისინი იძულებული გახდა საკუთარი სახელმწიფოები დაეკეტათ. ამის მაგვრათ რომ შეგირდობა ამხანაგებთან ერთად შეუდგენ თავიანთ პირობების გაუმჯობესობას, ესენი მათ გურბიან, და ფიქრობენ, რომ გამდიდრდებიან და საკუთარ სახელმწიფოს დაიარსებენ, „სახუნებო“ შეიქნებიან. ამ ნიადაგზე ბევრი არა სასაამოვნო ფაქტები ხდება, როგორც, მაგ., მექრთამობა, მოედება, ჯამუშობა და სხვა სამარცხვინო მოქმედება. ასე ჩამორჩენილია დღემდე მეკავალთების უმრავლესობა მუშების, პრფლტარატის, საერთო მოძრაობისგან განსათ, შემდეგში რა იქნება.

ჩუმი მეთვალყურე.

საზრანეთის ისტორია მცხრამებთ საუბრეში.

(შემდეგი *)

ამნაირათ კლასთა ბრძოლა, საზოგადოებრივი განხეთქილება უმაღლეს ხარისხამდის მივიდა. რამდენათ უფრო მეტგრათ თხოულობს ოპოზიცია რეფორმას, იმდენათ უფრო მეტგრათ უარპყფს მას რეაქცია და უკან-უკან მიიწევა. ორივე ძალა სასტიკი შეჯახებით გამოვიდა თავისი ჩვეულებრივი კლამპტიდან და წინააღმდეგ თავის სურვილისა ძალას ადგება; სახელმწიფოს ბორბალი მოიშალა და ღრბინით ტრიალებს. ეკონომიური და პოლიტიკური გაჭირება ერთმანერთს აძლიერებს და ამწეავებს. ერთი სიტყვით აღარაფერი თავის ალავას არ ჩერდება, ყველაფერი საღდატ მიეჭანება და თავის მდგომარეობიდან გამოსავალს ეძებს. და როცა საზოგადოება ამ გეარ ყოფაში ვარდება—მისი ძირიანათ განახლება მისი ხსნაა. გაბატონებული ბურჟუაზია დაიხეობით უარპყფს მშვიდობიან განახლებას და მით ხალხს დევნის რევოლუციური განახლებისაკენ.

თებერვალში მთავრობა კრძალიეს ოპოზიციის ბანკეტს ე. ი. სპობს კრების უფლებასაც, ამან პალატაში და საზოგადოებაში დიდი ქარიშხალი გამოიწვია. „ჩვენ აქ მოვლივართ არა სამინისტროს წინააღმდეგ უმრავლესობის წინაშე საჩივლოელათ, არამედ საჩივლოელათ სამინისტროს და უმრავლესობის წინააღმდეგ ქვეყნის წინაშე“—განაცხადა ბაჯოს მომხრე დემუტატმა დოვერნიმ პალატაში. „გარეშე შეფობისა, პერთა და დემუტატთა პალატისა არსებობს უკიდურეს შემთხვევისათვის ერთი მსაჯული, ერთი უზუნავესი მოსამართლე. რომელსაც ეწოდება ქვეყანა, და აი თქვენ გსურთ პოლიციის ხელობით მის პირი შეუკრათ“ შესძახა ლეგატრინმა მთავრობას. ოპოზიციამ გადასწყვიტა ძალას ძალა დაუპირდაპიროს და მიუხედავთ აკრძალვისა ბანკეტი მაინც გამართოს. და რადგანაც მას არ სურდა არეულობის შიშით მუშა ხალხის დასწრება, ბანკეტი დანიშნა საქმის დღეს, სამშაბათს 22 თებერვლის მარსის მოედანზე. პარიეში დაიწყო ის წელი დღეცა, რომელიც მომავალი ქართველის წინამორბედი. სავაქრო საქმეები შეჩერდა, ბირეაზე ქალაღების ფსები დაცვა, ყოველგან ისმოდა ბრძოლა იწყებოდა, თუმცა მთელი ოპოზიცია „ნასიონალი“ და „რეფორმი“-თურთ ირწმუნებოდნენ უბრალო დემონსტრაცია მოხდებოდა. მართლმაც არავინ ეშინოდა, მარა არავინ იცოდა მუშათა უბნების მდგომარეობა. იქიდან არც რაიმე პროკლამაცია გამოდიოდა და არც ბანკეტები იმართებოდა, ხოლო უკანასკნელ დღეებში ხმა გავრდა პროლეტარიატი ბობოქრობს, იარაღს იხსამს და ბანკეტზე მოდისო. ამან ჩააფიქრა ორივე მოდამე—მთავრობა და ოპოზიცია და, რომ ორივე შეურცხვენელათ გამოსულიყვენ ამ დავისაგან და განსაცდელი თავიდან აემორებიათ, შემდეგ ნაირთ მოთანხმდნენ: ბანკეტის დაწყების თავშივე მოვა პოლიციის კომისარი, ბანკეტს აკრძალავს, ოქმს შეადგენს და საქმეს სასამართლოს გადასცემს, რომლის განჩინებას ორივე მხარე დაემორჩილება. ამ კომპრომისს დათანხმდა ოპოზიციის ყველა ფრაქცია რადიკალებისა, თანახმა არ იყო მხოლოდ თხო პარტია: სასახლე, რომელიც წინდაწინვე აკრძალავს ოპოზიციის მოხულობდა და პროლეტარიატი, რომელიც შვა გზაზე გაჩერება არ იცის. „ყველა რეფორმის თხოულობს, მა არასოდეს ასეთ სისუსტეს არ გამოვიჩენ“—ამბობდა დაბრმავებული მეფე. 21 ს დილით სასახლე ტყობილობს, რომ საერო მილიცია, მუშათა უბნების ყველა მცხოვრებნი ბანკეტზე მოდიან, ხვალ სამუშაოზე აღარავინ მიდისო, გაისმა პარიეში, ახლა

* იხ. „მოგზაური“ № 19, მაისი 1905 წ.

კი სამინისტროც შეშინდა და მეფის ბრძანებით ბანკეტი სრულდებოდა, ოპოზიცია დაჩუქდა.

ამ გვარათ ბურჟუაზიული ოპოზიცია, გამოიწვია თუ არა ნამდვილი რევოლუციური ძალა, შეშინდა და ბრძოლის ველიდან გადადგა; მის უკანასკნელ კრებაზე მხოლოდ რადიკალები და ლამარტინი იყო ბანკეტის მომხრე „რეფორმა“ სრულდებოდა თანამოყვარულ რადიკალებში იარაღის აღებას თხოვრებით ლედერ როლენი, მუშა ალბერტი, კოსილერი; წინააღმდეგი იყვნენ ლუი ზლანი, ფლოკენი და სხ. ვერ გავი მარჯვებთო.

გათენდა 22 თებერვალი. მიუხედავად წკიშის დილის შეიღის საათიდან ქუჩები ხალხით ივსება; მუშები, სტუდენტები, ხელოსნები, წვრილი ვაჭრები; ქალი, ბავშვი, ცნობის მოყვარენი — ყველა გარეთ გამოდის და მარსის მოედანზე მიდის. თანხმობის მოედანზე ყვირილია: «ჭირს, გიზო, გაუმარჯოს რეფორმას!» პანტონიდან მომავალი სტუდენტობა და მუშები შედიან პალატაში. პეტრიტის გადასაცემით, გამოსვლის დროს ერთი მუშა ეუბნება პალატის მოხელეს: «ხელ-ახლა დავბრუნდებით და მაშინ გვეყოლება ისეთი წითელი მთავრობა, როგორც შენი პიჯაკია!» ცხენოსანთა ჯარმა გაფანტა ეს ჯგუფი და პალატა შეკრა. ელსეის მოედანზე ხალხი ქვების სროლით უხვდება ჯარს და უკან სწევს. ბასტილიის მოედანზე პირველათ გაისმა იარაღის, ახლო მახლო იარაღის საწყობები გაფარცვს, ეკლესიის რკინის მოაჯირები გამოამტვრის, ტრაქტორის ქვაფენილი ამოყარეს. ეტლები წააქციეს და შეუდგნენ ბარიკადების ამარჯვას. კავალერია უსწრებს და არ ანებებს; ხალხი თან და თან მოდის სარევოლიუციო აღდეგებაში, მას ყოველი მხრიდან ერეკებიან და ისინიც განაპირა უბნებს აწვება, და აი აქ ამ მუშათა ვიწრო ქუჩებში, სადაც თვითოეული სახლი, თვითოეული კენჭიკი კი ნაცნობია, აჯანყებულნი იკრებიან ძაღის და იწყებენ ქუჩის სიმაგრეთა ამარჯვას, საპოლიციო სადარჯოებს ეცემიან და დარაჯთ იარაღს, ართმევენ, მილიციონერთა ბინებში შედიან და იარაღი გამოაქვთ, იარაღის მეტი არავის არაფერი აგონდება, ტყვია წამალს ოქროზე მეტი გასავალი აქვს, ჰაერი ბრძოლის ნაკადულით გაივლენთა. ორ საათზე გამოიყვანეს 31 ათასი ხალხით და საერო მილიცია, უკანასკნელი ცოტა გამოცხადდა და გამოცხადებულნიც გაძახოდნენ გაუმარჯოს რეფორმისო, ხოლო დანარჩენთა უმრავლესობა თავისი თოფ-იარაღით აჯანყებულთა რაზმში იყვნენ დილიდანვე; წვრილი ბურჟუაზია და პროლეტარიატი შეერთდა და ხელი ხელ გაყრილნი გამოვიდნენ სისხლის დასადრეკლათ. გამოწვეული ჯარები დაიფანტნენ დაფანტულ არეულობის ჩასაქრობლათ: ერთი ქუჩიდან ღვენილი ხალხი მეორეზე გადადის, სახლებში და ეზოებში შედის და ჯარის გავლის შემდეგ ისევ ბარიკადების და იარაღების მოსამზადებლათ გამოდის. ამ მზადებაში და ერთი მეორეს ძაღის შინჯვანა განვლო 22 თებერვალმა; საღამოს ხალხი წაივდ წამოვიდა და მთავრობაშიც სიამოვნებით ამოიხუნთქა. «საქმე მშვენიერათ მიდის», თქვა პოლიციის მინისტრმა დიუშატელმა. შუა ღამეზე ჯარები დაბრუნდნენ ყახარმებში.

იმავე ღამეს პარიზის გარეთ დაბანაკებული ჯარები სწრაფათ შემოიყვანეს ქალაქში, ზარბაზნები დააწყვეს თანხმობის მოედანზე, კარუსელთან, საბჭოსთან, სენის ორივე ნაპირას, სენ-დენის და სენ-მარტენის უბნების შესავალთან, გადასწყვიტეს ყველა ცნობილი რადიკალების და რესპუბლიკანელების დაქტვრა; მეორე მხრით არც რევოლუციონერთა დაუძინიათ, ვიწრო და მიყრუებულ ქუჩებზე ნაშუალამეს შეუდგნენ უზარმაზარი ბარიკადების აგებას და ტყვია წამლის მომზადებას.

გათენდა 23 თებერვალი.

ქუჩაზე ბრძოლის დროს რევოლუციონერთა ტაქტიკა: ქვეითი ჯარი ტყელი უბრალოთ არ გააჯარონ, პირიქით მიეფერ მოეფერონ, გაეხუმრო გამოეხუმრონ, ქალები და ბავშვები მიუხედავად, მიუხელოვონ, კაცთ მოყვარული გრძობა გაუღვიძონ და ამით დისციპლინა მოშალონ. ამიტომ ამ დღეს არც ერთ ოპოზიციონურ გახეთქში ჯარი ცუდათ არ ყოფილა მოხსენებული; ხოლო ხალხი მის დანახვაზე ყვიროდა გაუმარჯოს ჯარსო, ქალები სალდათებს მისდევდნენ და უხვევებოდნენ არ ესროლოთ ჩვენ ძმებს და ქმრებსო. ჯარიც წინა დღესავით სასტიკობას არ იჩენს, ეს მილიციის საქმეა, ჩვენს საქმე გარეშე მტერთა ბრძოლააო. პტიკის მოედანზე მილიციის მესამე ლეგიონი ხალხს იცავს დრაგუნდთა შემოსევისაგან, სენმარტენის ბულვარზე მეხუთე ლეგიონი აჩერებს კავალერიას და მას უხსნის ხალხი მართალია, ის მხოლოდ სამინისტროს გამოცვლას და რეფორმის თხოვლობას; სამეფო მოედანზე მერვე ლეგიონი უკან ამბოზს მშვიდობიანობის აღდგენაზე, თუ ბარიკაზე არ წააწერიებენ გაუმარჯოს რეფორმასო.

მეორე და მესამე ლეგიონი აჯანყდნენ თავის კონსერვატიული ოფიცერების წინააღმდეგ; ბოლოს კონსერვატორთა ლეგიონიც (მეოთხე) „აჯანყდა“ და პალატას დეპუტაციაც გაუგზავნა, თუ სამინისტროს ახლავე არ დაითხოვეთ მერე გვიან იქნებაო. ამავე დროს მეფესთან მივიდნენ მისი მეგობრები და დაუხატეს საქმის მდგომარეობა. „თქვენ გგონიათ ჩემს გადაყენებაზე ფიქრობენ? მათ ჩემ მავიერი არა ვინ ყავთ“ ამბობდა მეფე „არა, ხელმწიფეო, მართლაც არავინ ყავთ. მაგრამ შეიძლება რამე აქვსთ, მაგალითათ რესპუბლიკა“ მიუგო კარის კაცმა. დედოფალი ამან ისე დააინა, რომ მაშინვე გადასწყვიტა გიზოს მსხვერპლით ტახტის ხსნა. გიზოს სამინისტრო დასცეს და ახალი კაბინეტის შედგენა დაეველა მოლეს. იშვა სამინისტროს კრიზისი, რამაც კიდევ უფრო გაამხინგა რევოლუციონერები და მოშალა „წესიერების დამცველი“. საღამოს მეფემ გადასწყვიტა საარჩევნო რეფორმის მოხთენაც და გაგზავნა შიკრიკები მთელ ქალაქში რეფორმა ბოქბულდითა. ხალხი შეირყა. ბრძოლა წარმოებდა რეფორმისათვის, რადგან მიზანი მიღწეულია, ბრძოლა საჭირო აღარ არისო იწყეს ბარიკადების მიტოვება და ქუჩების გაჩირადნებით გამარჯვების დღესასწაულობა. რევოლუცია თავდებოდა....

აი ამ კრიტიკულ მომენტში მოხდა ერთი შესანიშნავი მოვლენა, რადგანაც, თითქოს ქვეყნელიდან ამოძვრა ერთი საიდუმლო ორგანიზაცია და დღემდის სრულიათ შეუქმნველი ხალხს სათავეში მოექცა. ეს იყო ბლანკისტთა „წლის ოპიზი-დროის“ ნაშთი „საზოგადოება“, რიცხვით ცოტა, მარა საერთო აზრით და რევოლუციური ცეცხლით შეკავშირებული და მედგრად წინ მიმავალი. ის იბრძოდა თავანწირულთა, როგორც უბრალო ჯარის კაცი, მაგრამ როცა ყველამ უკან დაიხია, ის თავის ადგილიდან აუ გაქანებულა და ამით რევოლუციის ბაირალი მას შერჩა, მან ხელათ გარს შემოიკრიბა გაპნეულ-გამოპნეული რევოლუციონერები და პროლეტარიატს შესძახა: მოლე თუ გიზო, ჩვენთვის სულ ერთია, წინ შრომის ორგანიზაციისაკენ! მოწინავე პროლეტარიატი, რომელსაც თითქოს დაავიწყდა თავის დროში, უკებ შემობრუნდა და მას გამოუცა მთელი ხალხი. მიტოვებული ბარიკადები ისევ გაამარჯეს. ამ სახელოვან შემობრუნებას ხელი შეუწყო აგრეთვე მთავრობამ. ღამის ათ საათზე კაპუტინის ბულვარზე მანიფესტანტებს სრულიათ გაუფრთხილებლათ ესროლეს და 30 კაცი მოკლეს, დღალტია, შურის ძიება —

გაისმა ხალხში. გაჯავრებული ხალხის ერთი გროვა მიდის „ნაციონალის“ რედაქციაში წინამძღოლთა გამოსახულებით, თანამშრომელნი კი განიებათის პირით მას ამშვიდებენ; დამნაშავეთ სამართალში მიეცემთო! ხალხი თხოულობს მონარქიის დასჯას, ისინი კი პოლიციელების დასჯით კმაყოფილდებიან! ამით კიდევ უფრო გაჯავრებული ხალხი მიდის „რეფორმის“ რედაქციაში, სადაც თანამშრომლები სიხარულით, ეგებებიან და ბრძოლის გაგრძელებას თხოულობენ. „რეფორმა“ შეიქმნა რევოლუციის მეთაური.

შეშინებულმა მოლემ შულამეზე უარი თქვა სამინისტროს შედგენაზე და მეფემ მიმართა უკანასკნელ ხერხს რევოლუციის გასატყუანად: სამინისტროს შედგენა მიანდო ოპოზიციის მეთაურთ—ტიერს და ბაროს, ხოლო ჯარის უმფროსობა რეაქციის ბურჯს—მარშალ ზიუჟოს, ე. ი. რეფორმის მომხრეთა ბაროს სახელით აჯანყებისაგან ჩამოშორება, ხოლო დანარჩენთა ბიუჟოს სახელით შეშინება. მეორე მხრით, იმავე დღეს რევოლუციონერებმა ამართეს 1500 ახალი ბარიკადი, რისვისაც მოსჭირეს 4000 ხე და აუარებელი ქვაფენილი აყარეს. მთავარი ბანაკი გამართეს ლუერს და საბჭოს შუა.

დილის ექვს საათზე დაიძრა ჯარები და ბარიკადებს მიესია, ხოლო ტიერმა და ბარომ თავისი გამინისტრება, პალატის დაშლა და რეფორმის შემოღება პროკლამაციით გამოაცხადეს, მარა ამან ვერ გასჭრა. ივლისის მოტყუებით შეშინებული ხალხი ახლა აქი ადვილად არავის ენდობოდა და როცა მოპარაკადენი თავანჭირად იცავდენ თავის სიმავრეს, ქუჩის ხაღხი მთავრობის სამშვიდობო პროკლამაციას ხედა და მის ალავას „რეფორმის ბრძოლის“ პროკლამაციას აკრავდა. მარშალს ყოველი მხრიდან ატყობინებდენ, მთელი ქალაქი იბრძვის, ყველა სახლებიდან ისვრიან, ზოგი პოლკები ფულგრილად ეკიდებიან თავის მოვალეობას, მარტო ბარიკადებს დაშლისათვის 4 დღეა საქირაო და სხ. ამასთანავე ცნობილი ვაჭრები და პოლიტიკური მოღვაწენი მოსაშვალეთ ჩამოვარდენ, სროლა შესწყვიტეთ და ბარიკადებთან მიგვიშვით მოსალაპარაკებლათო. მარშალ დათანხმდა ამ წინადადებას და მრავალი ოპოზიციონერები დაიფანტენ ბარიკადებში ზავის ჩამოსაგდებათ, მაგრამ ამათ. ზომიერთა ოპოზიციამ უკვე დაკარგა ხალხის სიმპატია, სარბიელს დეპარტონენ რადიკალები. ბარიკადებზე ფრიალებდა წითელი დროშა და მოსაშვალეთ გრიალით უპასუხებდა: ძირს ბარო, ძირს ტიერო, ძირს ლუი-ფილიპე, გაუმარჯოს ხალხის ბატონობას! სიტყვა რესპუბლიკა ჯერ კიდევ არ ისმოდა, თუმცა ყველა მას ფიქრობდა. აჯანყებულებმა ჯარი გამოადენეს მუშათა უბნებისაგან და მოაწვენ საბჭოს და მეფის სასახლეს. პირველი შემდეგ დიდი სისხლის ღვრისა აიღეს და გასწიეს მეორისაკენ. საბჭოს აღებამ ერთიანათ მიიპლა ჯარი. მის გასამხნეველათ გამოვიდა თვით მეფე ზედაურზე შემჯდარი და წველებრივით მისვალმა. პასუხით საერთო სიჩუმე მიიღო, აქა იქ დაიძახეს: გაუმარჯოს რეფორმასო! შეშინებულმა და შერცხენილმა მეფემ მაშინვე სასახლეში მოკურცხლა და გადასწყვიტა უფრო მოწინავე სამინისტროს შედგენით საქმის გამოკეთება. ამ დროს ბრძოლის ვკლადან დაბრუნდა ღენერალი **ლამარსიერი** და მოახსენა: ამით არ დაკმაყოფილდებიან მეტს თხოულობენ. —რას, ჩემს გადადგომას? ამას ისინი ვერ ეღირსებოან, შეუტია მეფემ და ეს იყო მოეპა თოფების გრიალი. ბრძოლამ მიატანა სასახლის წინა სიმაგრეს შატალოსთან, რომელიც დიდი უღეტის შემდეგ აჯანყებულთ ჩაუვარდათ ხელში. მეფემ მაშინვე დასწერა ტახტიდან გადადგომის ქალაქი და მეფობა დაულოცა შვილის შვილს, მარა გვიანი იყო, აჯანყებულნი

უკვე მიაწვენ ეზოს კარებს, და როცა რევოლუცია წინა კარებიდან შემოდოდა, მეფე თავისი სახლობით უკან კარებიდან გადიოდა, გადიოდა სამუდამით.

ტახტი წამოიღეს ბასტილის მოედანზე და დიდებულათ დაწვეს.

—ასე დაეცა ივლისის მონარქია.
ამ გვართ კლასთა ბრძოლა გაბატონებული ბურჟუაზიის და დამორჩილებულის ხალხის, კაპიტალის და შრომის დასარულდა უკანასკნელის სრული გამარჯვებით. კაპიტალი ჩამოვარდა ტახტიდან და შრომა დაიძრა მის ადგილის დასაქურათ. მარა პირველ დაჭრისა თანავე გამოჩნდა, რომ შრომის ბანაკში ყველაფერი ესე მწყობრათ არ არის, როგორც წინეთ ეგონათ. გამარჯვებულნი „მშრომელნი“, შეიცადენ არა უბრალო „ხალხს“, არამედ ხალხს ორ დიდ კლასათ დაყოფილს: წვრილ ბურჟუაზიას და პროლეტარიატს. ამათ მოიცილიეს რა საერთო მტერი, დაანგრის რა ძველი მთავრობა, შეუდგენ ახალის შექმნას და მისი საშვალეებით თავისი „ბატონობის გამოცხადებას“. და აი ეს გამოცხადება უნდა მომხდარიყო თანხმათ თვითეული კლასის მდგომარეობისა რა ინტერესებისა, წვრილი ბურჟუაზიამ თავშივე მოინდომა პროლეტარიატთან კავშირის გაწყვეტა და მთავრობის ერთნაირათ ხელში ჩაგდება. მისი წარმომადგენელნი ტიუფერის სასახლის აღებისთანავე შეიკრიბენ პალატაში და აირჩიეს მთავრობის შესადგენათ შემდეგი პირები: ფრ. არაგო, დიუბონი, მარი, ლამარტინი, მარასტი, ლედრიუროლენი, გარნიბაჟი, და კრემიო. მეორე მხრით, რეფორმის რედაქციაში თავ მოყრილმა თანამშრომლებმა ამათ მოუშატეს ფლოკონი, როგორც რადიკალი, ლუბლანი და მუშა ალბერტი, როგორც პროლეტარიატის წარმომადგენელნი. და აი ამ ორ ბანაკს შორის გაიმართა საბჭოში ბრძოლა. მთავრობას უმრავლესობა წინააღმდეგ ბლანის და ალბერტის თავიანთ შორის მიღებას და მხოლოთ შემდეგ ამათი მუქარისა ვარეთ გავალთ და პროლეტარიატთან ერთათ შევუვალთო დათანხმდენ იმათ მიღებაზე, მარა ესეც არა მთავრობის წვერებათ, არამედ მდივნებათ (შემდეგ წვერებათ გახდენ).

როგორც ხედათ გამარჯვებული კლასების პირველი შეტაკება მოხდა გამარჯვებისთანავე, მთავრობის შედგენის გამო.

რას წარმოადგენს ეს ახალი მთავრობა და საით მისი წრავის? მის მარჯვენა მხარეს შეადგენენ მოხუცი დიუბონი და ახლგაზდა კრემიო დინასტიური ოპოზიციიდან; მარცხენა—ლუი-ბლანი და ალბერტი პროლეტარიატიდან; ყველა დანარჩენნი კი ცენტრს—წვრილი ბურჟუაზიიდან. უკანასკნელნი იყოფოდენ ორათ: ზომიერნი (არაგო, მარი, გარნიბაჟი და მარასტი) და რადიკალები (როლენი და ფლოკენი). ხოლო ყველაზე მალა მდგომი, ყველას მომრიგებელი და მოსაშვალე არის პოეტი ლამარტინი, ეს ინტელიგენციის წარმომადგენელი, რომელიც გულწრფელათ ამბობდა: „აი ეს მთავრობა ბოლოს მოუღებს სხვა და სხვა კლასებს შორის საშინელ გაუკებრობას“. აშკარაა, აქ ყველა ოპოზიციური კლასებთა წარმოდგენილი, ეს არის მარცხენა პარტიათა შეერთება, მათი „ბლოკი“ ეს კლასთათანამშრომლობის მთავრობაა. მაგრამ, რადგანაც ის ბარიკადებიდან იშვა და მას პირიქის პროლეტარიატი დარაჯათ უდგა, ამიტომ უმრავლესობას ეშინოდა ამ ახირებული ყარაულის და ესწრაფოდა მთელი საფრანგეთის წარმომადგენელთა მოწვევას, თავისი უფლებების მათთვის გადაცემას. და მით რევოლუციური პროლეტარიატისაგან განთავისუფლებას. მაშასადამე ახალი მთავრობა არის აქ ერთგებთ, სანამ საერო კრება მოვიდოდეს და მუდმივ მთავრობას შეადგენდეს. ის თავის თავს აცხადებს **დროებითი მთავრობათ**.

დროებითი მთავრობა, როგორც კლასთა თანამშრომლობის მთავრობა, ყველა ოპოზიციური კლასების თანაგრძნობას იწვევს; საშველო ბურჟუაზიის ერთი ნაწილი, წერილი ბურჟუაზიის ორივე ნაწილი და პროლეტარიატი აქ ხედვენ თავის ინტერესების დამცველად, თავის კაცთა და მის მფარველად გამოდიან. იბადება ილიუზია ყველა ამ კლასების დამშობილებების, შეთანხმების და ერთი მეორის უღლისაგან ერთმანერთის გვერდზე განთავისუფლების. პროლეტარიატი დროებით მთავრობისაგან გამოეყოლა „შრომის ორგანიზაციას“ სილატაკის მოსპობას: ე. ი. მოითხოვდა ისეთ რამეს, რის განხორციელება აუქმებდა მთელ ბურჟუაზიას, წვრილსაც და სხვილსაც. და მოითხოვდა ამას ვისგან? იმავე ბურჟუაზიისაგან! აი პროლეტარიატის ტრადიციული მდგომარეობა.

იმისი მოკავშირე წერილი ბურჟუაზია კი სრულიად არ თხოულობს ბურჟუაზიული საზოგადოების შეცვლას, კაპიტალიზმის წარმოების გაუქმებას, პირიქით მას სურს ამ საძირკველზე ამოიყვანოს შესაფერი კედელი, შემოიღოს ცენზის მაგიერ საყოველთაო ცენზის უფლება; მეფის მაგიერ პრეზიდენტი, ერთ სიტყვით დაარსოს ბურჟუაზიული რესპუბლიკა.

აი რა სხვა და სხვა ნამდვილი ინტერესები ამოძრავებენ ამ ორ კლასს და იმავე დროს გონათქმამი ვართო.

როგორ უნდა გაიხსნას ეს საშინელი ნასკვი?

ოცდა ოთხს თებერვალს დიდიდან შუალდემდის მოხარქია დაეცა. შუალდიდან შუალდემდის რესპუბლიკა დაწესდა, მეორე დღეს როცა ქვეყანა სიხარულშია, უცნობი ნაცნობი ქუჩაზე აღტაცებული ერთმანეთს კოცნიან და რესპუბლიკას ულოცავენ, საბჭოს მოედანზე თავი მოიყარა აუარებელმა მუშამ მთავრობას მუშა მარშის ხელით პეტრია შეუგზავნა. მაშე თაფით ხელში წარუდგა მთავრობას და მოახსენა: „მოკლალქენო, შრომის ორგანიზაცია, შრომის უფლებებ ერთი საათის ბანმავლობაში—აი ასეთია ხალხის ნება—ის იცდის“ და თან გადასცა შემდეგი პეტრია: „ქვემოზე ხელის მოშორი, რედაქტორი მშვიდობიან დემოკრატიისა“, ავგუსტ ლანსო მუშათა დეპუტაციის თხოვნით ვწერ, მუშები თხოულობენ: 1, შრომის ორგანიზაციას, შრომის უფლების უზრუნველყოფას; უზრუნველ ყოფილ მანამუშამ მუშის და მისი ოჯახისათვის ავადმყოფობის დროს; მუშის დახსნა სილატაკისაგან. როცა მას არ შეუძლია მუშაობა, ყველა ამისთვის საშველება უნდა გამოიხსოს გაბატონებულ ერმა“.

მაშე ვნერგიულ მოთხოვნით ხალხის გარედლიდან ძალდატანებით მთავრობამ ხელი მოაწერა ლიუბლანის იქვე მაშესთან მოლაპარაკების შედეგ დაწერილ დეკრეტს.

„საფრანგეთის რესპუბლიკის დროებითი მთავრობა თავის თავზე ღებულობს მუშის არსებობა უზრუნველყოფის შრომით“.

„ის აღუთქვამს ყველა მოქალაქეს მისცეს სამუშაო;

„ის აღიარებს, რომ მუშებმა უნდა დაიარსონ ასოციაცია თავის შრომის ნაყოფის თავისთვის მოსახმარად;

„დროებით მთავრობა უზრუნველს მუშებს ერთ მილიონს, რომელიც სასახლის ხაჯგებიდან ოგება და მათ ეკუთნის“.

მარშის შეითხვან როდის განხორციელდება ეს დეკრეტი, ლამარტინმა მიუგო, ასეთი დიდი საქმის მოწყობა ერთ საათში არ შეიძლება, დაგვაკადეთო. მაშე კარგი, ხალხი მოიცუთის სამ თვეს კიდევ გაატარებს სიღარიბეში რესპუბლიკის სამსახურისათვის—მუგო მარშემ და გაბობუნდა.

ამ ნაირათ 25 თებერვალს დროებითი მთავრობა მუშებს პირდება შრომის ორგანიზაციას, ხოლო მუშები პირდებიან სამი თვის მოთმენას, ეს დეკრეტით დადასტურებული და საქვეყნოთ გამოცხადებული ხელშეკრულობა. ბურჟუაზიამ პროლეტარიატს დაპირდა თავის თავის გადაყენება და მანაც ეს და-

ჯერა! ნამდვილით კი მთავრობის უმრავლესობა სრულით არ ფიქრობდა პირობის შესრულებას და მით თავისი ბურჟუაზიული მოწოდების უარისყოფას.

მუშები ხელშეკრულობით დაინდებულნი დაიშლნენ, რომ მეორე დღეს ისევ მოგროვილიყვენ მთავრობის ცბიერებასთან საბრძოლველთ, რაკი მთავრობამ რესპუბლიკა დეკრეტით სოციალისტურ წყობილებით აღიარა, აშკარაა მის დროშათაც სოციალიზმის წითელი დროშა უნდა გამოეტანას ამის მაგიერ კი მან ისევ ბურჟუაზიის სამფროვანი ბაირალი აფერიალა და მით პროლეტარიატი ხელახლა აბაბოქოა. 26-ს დილით საბჭოს მოედანზე თავმოყრილ მუშებმა მოითხოვეს წითელი დროშის საერო დროშით გამოცხადება. მთავრობაში ამ მოთხოვნისთვის წინააღმდეგა ყველა, გარდა ლუბლანისა და ალბერტისა. აქ მოხდა წერილი ბურჟუაზიის პირველი აშკარათ გამოშორება პროლეტარიატისაგან. მაგრამ რომ ეს გამოშორება დაეფარათ და ერთობა ისე მოეჩვენებიათ, დაადგენ კომპრომიზის, გადასწყვიტეს წითელი ლენტის შეჩვენება სამფროვან ბაირალისათვის და სახელმწიფო მოხელეთა მიერ ასეთივე ლენტის ტარება.

როგორც ხედავთ ჯერ კიდევ ბარიკადები არ აუღლიათ, ქუჩაზე დანთხეული სისხლი არ შემხმარა, რვეოლიციური გრძნობები არ დაღუმებულა, ხოლო მთავრობა ხელში ჩაიგდო შეიარაღებულმა პროლეტარიატმა და მას ემუქრება, ვინც ჩვენი მომხრე არ არის, ჩვენი წინააღმდეგიაო. მუშებს ეთინიათ წინანდებურათ არ მოატყუონ, სხვისა იარაღი არ შეიქნეს და ამიტომ მთავრობას კრიქაში უდგია. მეორე მხრით, ციხიდან განთავისუფლებულ ბლანკის მიერ დაარსებულ კლუბში პირველათ გამოითქვა აზრი „ბლოკის“ მთავრობის უმრავლესობის გადადგმის და მის აღიარებას მუშათა წარმომადგენელთა ჩაყენების. მთავრობა ხელში ჩაიგდო „ნასიონალის“ ხალხმა, ამ უძღურ ენუხებმა, რომელნიც დაკარგვენ რესპუბლიკას, თუ დავანებეთ. საჭიროა მათ იქიდან გამოარეკა და ჩვენი კაცის ჩაყენება,—თქვა კლუბში გრუსსემ. „ამისათვის გვჭირია დიდი ხალხი, მუშათა აჯანყებული უბნები“, — განმარტა ბლანკი.

და ასე დროებითი მთავრობას ორავე მხრიდან ემუქრებიან. რა უნდა ექნა მას? როგორ უნდა დაეცვა თავისი არსებობა, თავისი ბურჟუაზიული ბუნება? მას ჯარი არ ყავდა, ის უკვე პარიტიდან გაიყვანეს და მთელი ხალხი საერო მილიციით აღიარეს; მას არც პოლიცია ყავდა, პოლიციას დაეპატრონენ სიღუმლო საზოგადოებათა წევრები, მონტანიერები—კომიდიერს მეთაურობით. მაშე რა უნდა ექნა ამ თურთმეტ კაცს? შარნიე-ვაჟის სიტყვით მათ ერთათ-ერთ იარაღს შეადგენდა „მორალური ძალა“; მარა ეს ძალა, რომლის საფუძველი იყო პროლეტარიატის ილიუზია, უნდა გამქრალიყო ამ ილიუზიის გაქრობისთანავე, ე. ი. მთავრობის ნამდვილი სახის დანახვისთანავე. მაშასადამე, მთავრობას ექიერებოდა მატერიალური ძალა და რადგანაც ამ ძალას პროლეტარიატი შეიღვენდა, ცხადია, მასაც აქ უნდა მოენახა თავის მომხრე. და აი მთავრობის სამივე დროქოა შეუდგა თავის პოზიციის გამარებას, მუშების დაყოფას და ასე მდგომარეობის ხსნასა.

ყველაზე უფრო რვეოლიციური და მოუთმენელი იყვენ უსაქმოთ დარჩენილი მუშები. მთავრობამ ხელათ გადაწყვიტა ამათთვის სამუშაოს განქნა, ქუჩიდან სახელონროში გაცენა, კაი ხელფასის მიცემა და ამით მათი მომხრობა. ამ მიზნით 25 თებერვალს ის აარსებს „საერო სახელონროებს“ და მის მეთაურობას აბარებს გზათა მინისტრს მარის. მარის ასე მიმართა მუშებს: „მუშებო, შეძლევ გამარჯვებისა შრომა! თქვენ

ერთი შესანიშნავი მაგალითი გაქვთ ქვეყნისათვის და თქვენ მას უეჭველია მისცემთ.

მოიხზო რა ამით ასიათასზე მეტი მუშა, მთავრობა შეეცადა დანარჩენთათვისაც რაიმე „საქმის“ გაჩენას, რაც ერთხანს თავს აქცევინებდა და საერო კრების მოწვევად მის ჩაჩუქებდა. მას ამის შემთხვევა ჩქარა მისცეს. მთავრობა პროლეტარიატს დაპირდა შრომის ორგანიზაციას, ხოლო ამ დაპირების ასასრულებლათ არავითარი ღონეს არ ღებულა. და აი 28 თებერვალს აფრთხილები პროლეტარიატი გამომცხადდა საბჭოს მოედანზე და მოიხიზა შრომის სამინისტროს დაარსება. მთავრობამ უარყო ეს მოთხოვნილება. ლიუბლანმა და ალბერტმა დათხოვნის ქალაქი წარადგინეს. ამით მთავრობიდან გასვლა ნიშნავდა „ბლოკის“ დარღვევას, მუშათა ილუზიის გაქრობას, მთავრობის ნამდვილი სახის გამოაშკარავებას.—ერთი სიტყვით მოედანზე თავმოყრილ ხალხის დარბაზში შემოსლას და ახალი რევოლუციის დაწყებას. ამიტომ ბლანის განზრახვას ყველა წინააღმდეგა და ისევ ყოველ მხნელ კომპრომის მიმართეს—დაადგინეს მუშებისათვის „მთავრობის კომისიის დაწესება, რომლის მიზანია შრომის პირობების შესწავლა, და პროექტების შედგენა და საერო კრებისათვის წარდგენა; ე.ი. ეს გადადებულნი ძველი მუშებს უნდა ეხრათ მუდმივ მთავრობის შედგენამდის და მით დროებითი მთავრობა განსაცდელისაგან ეხსნა. ბლანი არ დათანხმდა ამას. „რას ვაზამ მე უძალოთ; უბიუჯეტოთ, ჩემი აზრების განხორციელებისათვის ყოველივე საშუალებას მოკლებულნი მე მთხოვენ ლექცია ვიკითხო პშიერთა წინაშე შიმშილის შესახებ! თუ ხალხს კიდე უნდა უღალატონ, დეე მოღალატე იყოს სხვა, მე კი არასოდეს.“—განაცხადა მან. ლიუბლანი ჩაყარდა დალატს და რევოლუციას შორის. ის რომ რევოლუციონერი ყოფილიყო, რა საკვირველია, უკანასკნელს ირჩევდა და პროლეტარიატის დიქტატურას გამოაცხადებდა. მაგრამ ის იყო მოხორე „ბლოკის“, კლასთა მოთანხმების და ფეჭობდა ამ მიზნით სოციალიზმის განხორციელებას და როცა კითხვა დაისვა: „ბლოკი თუ პროლეტარიატი, კლასთა თანამშრომლობა თუ კლასთა ბრძოლა,—ის პირველს მიემხრო და „შემშილის შესახებ დამშუულთა წინაშე „ლექტორობა იტვირთა. ის დაინიშნა „კომისიის“ თავმჯდომარეთ, ალბერტი თანაშემწეთ; ბინათ მიუჩინეს ლიუქსემბურგი. ამის შესახებ გამოცემულ დეკრეტში ვკითხულობთ: „რადგანაც ხალხის მიერ მოხთენილი რევოლუცია უნდა იყოს ხალხისავე სასარგებლო, რადგანაც დროა ბოლო მოვლას მუშათა ზანგროდოვ და უსამართლო ტანჯვას, რადგანაც შრომის კითხვა არის უმაღლესი კითხვა და სხვა და სხვა. ვაარსებთ კომისიას და „ვიწვევთ მუშებს მონაწილეობა მიიღონ კომისიაში“.

ამ სახით „საერო სახელმწიფოებთან“ მთავრობამ მოიხზო უსაქმოთ დარჩენილი მუშები, ხოლო საქმის მქონე ლიუბლანი და ალბერტი თერთ საბჭოდან ლიუქსემბურგში გადასახლდა და იქ დაპარაკში ჩააბა. მუშებს რჩებოდა გამარჯვების ილიუზია. მარის „საერო სახელმწიფო“, ლუბლანის „სოციალურ სახელმწიფოთა მიიღეს, თუმცა მათ შორის არავითარი მსგავსება არ ყოფილა გარდა სახელისა, ხოლო „კომისია“ დასახეს „უსამართლო ტანჯვის“ ბოლოს მომღებთ!

მთავრობის ორმა ფრაქციამ გაიყო რა ასე პროლეტარიატი, დარჩა მესამე ფრაქცია უპროლეტარიატოთ. როლენი და ფლოკონი, რომელთაც დიდი რევოლუციის იაკობინელთა გვირგვინი ძილს არ აძლევდა, გადაწყვიტეს ამით გაზზე შედგომა და დიდი რევოლუციის გმირების სრულიად სხვა პირობებში ვაცოცხლებს. იმათ იაკობინელებსავით მიმართეს კლუბების გაფორმებას და იქ სიმეგრის მოაზრებას. კლუბები ერ-

თობ მრავალი დაარსდა. რამდენიმე დღეში სამასზე მეტი. ამათ შორის, გარდა ბლანის კლუბისა, შესანიშნავია „რევოლუციის კლუბი“, „ადამიანის უფლებები“, „კაბეს კლუბი“, „სომერიეს კლუბი“ და სხ. მონტანიართა ორას კლუბთა ცენტრს შეადგენდა „კლუბთა კლუბი“, რომელსაც მეთაურობდა პრეფექტი კოსილერი, მის თანაშემწე სობრიე, ბერნარი, რასპაელი, ჰუბერი—სუყველა ძველი კონსპირატორები, როლენი მიემხრო ამათ და მათ მიერ წარმოდგენილი მონტანიარები პროვინციაში დაგზავნა რადიკალური რესპუბლიკის საქადაკებლათ. მონტანიართა კლუბებში კითხვა აღძრეს შესახებ მთავრობის უმრავლესობის მოშლისა და რესპუბლიკის სათავეში ლედრუ-როლენის მოქცევისა.

ასე დაიყო პარიზის რევოლუციური ჯარი. ესაერო სახელმწიფოები, ლიუქსემბურგელები, მონტანიარები, ბლანისტები—აი ამათ უთანხმოებას და განხეთქილებას უნდა ეხსნა დროებითი მთავრობა. ეს იყო მისი „მორალური ძალო“. ამით დამედებული მთავრობა შეუდგა წვირილი და მხვილი ბურჟუაზიის მომხრობის და თავისი ნამდვილი დანიშნულების შესრულებას. მისი მთავარი საზრუნავი გახთა რევოლუციის მიერ შეწყველი კრედიტის აღდგენა და ვაჭრობა. მრეწველობის ჩვეულებრივ კალაპოტში ჩაყვება. საჭირო იყო დიდძალი ფული. ივლისის მონარქიამ კი ხაზინაში მხოლოთ ოცდათოთხმეტი მილიონი დატოვა. მთავრობამ მიმართა კერძო „პატრიოტულ შემოწირულობას“, რასაც გამოეხმებოდა პირველ ყოვლისა მუშები. ამათ მთავრობა თავისი ეგონათ და მისი გაქვირება თავის გაქვირება. აი მაგალითათ რას წერს მთავრობას მუშათა ერთი კორპორაცია: „ჩვენ თვითონ მუშები ვაწვდით მკირეფ ხანძარებას 2,000 ფრანკს თქვენი კეთილშობილური საქმეების დასაგვირგვინებლათ. ეწუხებართ მხოლოთ, რომ ეს ჩვენი შემოწირულება ასჯერ მეტი არ არის“. ბურჟუაზია პარიკით ისე დაფრთხა, რომ თავის საქმეებს აჩერებდა, მუშათ და მოსამსახურეთ ითხოვდა და ფული უცხოეთის ბანკებში გადაქონდა. მისთვის დროებითი მთავრობა კომუნისტური მთავრობა იყო და ყოველ დღე კაპიტალიზმის დანგრევის დეკრეტს ეღოდა! აუცილებელი გახთა ახალი გადასახადების შემოღება. მარა ვის გადაახდებოდა? ბანკირებს ბირჟევიკებს, კაპიტალისტებს, როგორც ამას შემარცხნეები თხოულობდენ? ეს ხომ მათი კიდე უფრო დაფრთხობა, და კრედიტის კიდევ უფრო შერყვება. დარჩა ისევ ერთი უფრო კლასი, რომელიც ყველაფერს იტანს, რევოლუციური მთავრობამ გლეხებს აუწია გადასახადი! დიდი რევოლუციამ გლეხობას მრავალი გადასახადი მოუსპო და ამით ის გარეგოლუციონერა. თებერვლის რევოლუცია კი მის „ბაროკიკათ“ გამოვიდა და მით ის რეაქციას გადაუგდო. შემოსული ფულიდან (162 მილიონი) 60 მილიონით დაარსდა წვირილი ბურჟუაზიისათვის პატარა ბანკები პარიკში და პროვინციის ქალაქებში. გარდა ამისა გაიხსნა გასაყიდი საქონლის საწყობები (ვარანტი), სადაც ვაჭარს შეეძლო გაუყრადავი საქონელი მოეტანა, სამაგიერო კვიტანცია მიეღო და ეს ბანკებში ფულზე გადახერდავებია. იმ ორმა ზომამ კრიზისი შეასუსტა, კრედიტი აღადგინა და მთავრობას თელი ბურჟუაზიის ნდობა მოუპოვა. ახლა მას მიემხრენ არა მარტო შეძლებული და შეშინებული კაპიტალისტები, არამედ მემამულენი, ეპისკოპოზები, ხუცები, ბერები, მხედრები—ყველა წინანდელი მოწინააღმდეგენი ამათ მოინდომეს რესპუბლიკის ცნობა, მისი ხელში ჩაგდება და თავის ინტერესებისათვის ამუშავება. ესენი შეერთდენ და მისცეს დასაბამი „წესიერების პარტიის“.

ამაირათ, პროლეტარიატს დაპირება და ღმერთობა—ცია, გლეხობას გადასახადი, ბურჟუაზიის კრედიტი და ვარანტი—აი „კლასთა თანამშრომლობის“ პირველი ამოსაღები.

მთავრობა ამით კიდევ ვერ დაეცაყოფილა, მას პროლეტარიატის შიშით მოსვენება არ ქონდა და გადაწყვიტა საკუთარი მხედრობის გაჩენა, მხედრობის მრისხანე იანიჩართა და მისთვის თავდადებულთა. საიღამ უნდა მოეწვია მას ამის ხალხი? რასაკვირველია ისევ პარიჟიდან, ისევ დაბალი კლასიდან რომ მუშებს ყველაობად ეს ჯარიტ ჩვენიაო. როგორც მოგვხსენებთ ყველა დიდ ქალაქშია მცხოვრებთა „ნაძირალი“, რომელიც არც თესს, არც მკის, არც რაიმე მუშაობას ეწევა, ხოლო ცხოვრებით კი ცხოვრობს. ეს სხვა კლასების ნასუფრალით მცხოვრები გახლავთ „მათხოვრული პროლეტარიატი“, (ე. ი. მაწანწაღანი, ბოსიაკები), რომელიც ძირიანათ განსხვავდება სამრეწველო პროლეტარიატისაგან. მთავრობამ პარიჟის 25 ათასი ბოსიაკი მოკრიბა, ფორმის ტანისამოსი ჩააცვა, დღემო ფრანკახევაი ჯამაგირათ გაუჩინა, ოფიცრები უფროებით მისცა, დაარტვა „მოძრავი მილიცია“ და ამ მუდამ წესიერების დამრღვევთ, წესიერების დაცვა ჩააბარა. პროლეტარიატი პროლეტარიატის წინააღმდეგ! დასასრულ მთავრობამ დანიშნა საერო კრების არჩევანი 9 აპრილისათვის საყოველთაო, პირდაპირი, თანასწორი და საიდუმლო კენჭის ყრით, პრესი, კრების და სიტყვის სრული თავისუფლებით. ხოლო მისი სხდომების გახსნა 20 აპრილისათვის. ამასთანავე გააუქმა თავდაზნიურობა და პერთა პალატა.

(შემდეგ აქნესა).

ა6.

დედააკაცნი და მისი ეკონომიური მდგომარეობა.

(კლარა ტუტკინასი).

თარგმანი რუსულადან.

I.

(გაგრძელება *)

თავდაპირველათ ფაბრიკა იზიდავდა ქალს, შედარებით დიდი ხელფასით და უფრო ადვილი შრომით, მაგრამ მალე აუცილებელმა საჭიროებამ ჩაითრია ის სამრეწველო ცხოვრების ნაკადულში და იქ სამუდამით დატოვა.

ყოველივე ახალი გამოგონება, ახალი ტექნიკური გაუმჯობესება თანდათან ადვილებდა წარმოების პირობებს და მით შესაძლოთ ხდოდა ქალის შრომას ფაბრიკაში. ამ გარემოებამ აუარებელი მშრომელი ხალხი დატოვა უსაქმოთ: გაჩნდა მრავალრიცხოვანი სათადარიგო-სამრეწველო არმია, რამაც შესამჩნევათ დასწია მუშის ხელფასი.

მამაკაცის ხელფასი ოჯახის საჭიროებას უკვე ვეღარ აღიოდა ხშირათ ეს ხელფასი მარტახელა, უცოლშვილო კაცის მოთხოვნილებასაც ძლივს აკმაყოფილებდა.

გაქირებამ მალე ცოლიც აიძულა ოჯახის სარჩენათ გარეთ გასულიყო და თვისი ხელფასი ქმრის ხელფასისთვის შეერთებინა. დედაკაცის შრომამ დაკარგა თვისი წინანდელი ხასიათი, რომელიც გამოიხატებოდა მხოლოდ ოჯახის მოვლა-პატრონობაში; ახალმა ცხოვრების პირობებმა ქალი ოჯახიდან გამოიყვანა და მით მისცა მას საშუალება უმამაკეთო ცხოვრებისა, სრულად დამოუკიდებლათ არსებობისა. ახალმა ეკონომიურმა პირობებმა დაარღიეს ქალის უწინდელი მოქმედება (ოჯახში), შეცვალეს მისი საზოგადოებრივი მდგომარეობა და მოახდინეს სრული ცვლილება ძველ, მამაკაცის პატრონობაზე დამყარებულ ოჯახში.

ქალის უწინდელი მოღვაწეობა იმ თვისებისა იყო, რომ ყველა ოჯახის წევრებს ერთათ აგრავებდა და შინაურ კერასთან თავს უყრდა; ეხლა კი როდესაც დედაკაცის მოქმედე-

ბა მთლათ ფაბრიკაში გადავიდა, უწინდელი ოჯახი დაირღვა, მაგრამ მის ნაცვლათ დაიღო საძირკველი ქალის ეკონომიურ დამოუკიდებლობის, ქალთა კმანისაზღაის.

როგორც ყოველთვის, ისე ამ შემთხვევაშიაც, უფლებრივი ნორმები და იღებები უკან ჩამორჩენ ახალ ეკონომიურ ცხოვრებას.

ქალის ეკონომიური და საზოგადოებრივი მდგომარეობის ცვლილება უკვე მომხდარი ფაქტია. რაც შეეხება მის პოლიტიკურსა და უფლებრივ მდგომარეობას—ცვლილება ამ მხრივ ჯერ არ მომხდარა და ვინ იცის რამდენი დრო გავა, სანამ ეს მოხდებოდეს...

მართალია ახალმა წარმოების პირობებმა ქალი ეკონომიურათ თავისუფალი და დამოუკიდებელი გახადა, მაგრამ, რაც შეეხება პოლიტიკურსა და უფლებრივ მდგომარეობას—ამ მხრივ ქალი ძველებურათ მამაკაცის მფარველობის ქვეშ დარჩა.

მრეწველობა თანდათან ვითარდებოდა და ყოველი ახალი ტექნიკური გაუმჯობესება ათასობით გლეჯდა ქალებს ოჯახის კერას და ავდებდა გარეთ, ბაზარში. დღეს ქალი უკვე აღარ მუშაობს თავის ოჯახისთვის —ის შრომობს მსოფლიო ბაზრისთვის.

ქალის საფაბრიკო შრომა მალე თვალსაჩინო ეკონომიურ ძალათ შეიქნა, რითაც საიმოვნებით ისარგებლა ეკონომისტმა.

სამრეწველო ასპარეზზე დედაკაცი მამაკაცის მეტოქეთ გამოვიდა; ამ გარემოებამ ის გაუღწია იქონია, რომ მიწოდებამ (предложение) მოთხოვნილებას (спрос) გადააქარბა და მით მუშის ხელფასი დასწია. ეს ასეც უნდა მომხდარიყო, რადგანაც თავიდანვე ქალის შრომა, მამაკაცის შრომისთან შედარებით, უფრო იაფი იყო; ამის მიზეზი კი ის იყო, რომ დღემდის ქალი არავითარ ღირებულებას ბაზრისთვის არ ამზადებდა. საზოგადოათ, წინეთ, ქალის შრომა, რომელსაც ის ოჯახში ეწეოდა, საზოგადო საჭირო შრომის (общественно-необходимый труд) მცირე ნაწილს შეადგენდა; აქედან გამოიყვანეს ყალბი დასკვნა ქალის შრომის უნაყოფობაზე.

ქალის შრომის იაფობის მიზეზი იყო აგრეთვე ქალის ნაკლები მოთხოვნილება და ის გარემოება, რომ თვისი შრომის ფასით ის ხშირათ თავის საჭიროების მხოლოდ ერთ ნაწილს აკმაყოფილებდა და ამავ დროს ოჯახში მუშაობასაც განაგრძობდა.

არა ნაკლები მნიშვნელობა ქონდა იმ გარემოებასაც, რომ ქალეთი, მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში, მონობას შეჩვეულნი, მოკლებულნი თავიანთ ინტერესების შეგნებას, სოლიდარობას და საკუთარი ღირსების პატივისცემას, წარმოადგენდენ მორჩილსა და იაფ სამუშაო ძალას.

მაგრამ ქალი გამოდგა არა თუ მარტო იაფი სამუშაო ძალა, არამედ ძალიან ხელოვნური და გამოსადეგი მუშა, რომელმაც, ზოგიერთ სამრეწველო დარგში, მამაკაცსაც კი გადააქარბა.

ამ ნაირათ, არ უნდა გავიკვირდეს, რომ დედაკაცი, რომელსაც აქამდინ ამკირებდენ და მამაკაცზე დაბლა აყენებდენ, სამრეწველო ასპარეზზე მამაკაცის მეტოქეთ გამოვიდა; მეტოქეთ, რომლის მით უფრო უნდა ეშინოდეს კაცს, რაც უფრო უმჯობესდება ტექნიკა, იგონებენ ახალ-ახალ მანქანებს, რომელნიც კაცის სამუშაო ძალას მეტათ ხდინან.

გამოვა თუ არა ქალი სამრეწველო ასპარეზზე, საშინლათ ეცემა მუშა-კაცის ხელფასი და, რამდენათაც შესაძლებელია, ქალის შრომა აძევებს მამაკაცის შრომას ამა თუ იმ მრეწველობის დარგიდან. რაც შეეხება ქალის შრომას, მას უწევს მეტოქეობას ბავშვის შრომა; საზოგადოათ ადამიანის შრომას მეტოქეობას უწევს მანქანა—ეს შეუბრალებელი კონკურენტი ადამიანის შრომისა.

*) იხ. „მოგზაური“ № 19, მაისი 1905 წ.

წარმოებრივ დამოკიდებულებას ამნაირი შედეგი აუცილებლათ მოსდევს მანამდის, სანამ წარმოება არ აკმაყოფილებს თვით მწარმოებლების მოთხოვნილებას, სანამ არსებობს მისთვის, რომ შესძინოს სიმდიდრე კერძო პირებს—კაპიტალისტებს, სანამ არსებობს მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლათ კი არა, ნაწარმოები საქონლის გასაყიდათ, სანამ წარმოებას ჰკიდებენ ხელს იმ ანგარიშით, რომ იყიდონ რაც შეიძლება იაფათ და გაყიდონ რაც შეიძლება ძვირათ.

ინდუსტრია (მრეწველობა) უსათუოთ უნდა სარგებლობდეს ქალის შრომით, რათა შეძლება ქონდეს სასიცეს მამაკაცის შრომის ფასი და ხელუფასი საზოგადოათ...

ყოველივე ცდა ჩვენი მხრით, რომ დედაკაცი ძველებურ ოჯახის კერას დაეუბრუნოთ, ან მის შრომას მრეწველობაში ხელი შეუშალოთ, წარმოადგენს უნაყოფო დროს დაკარგვას და სისულელეს, იმ ნაირ სისულელეს, როგორც ჩაიდინეს ინგლისელმა მუშებმა, რომელნიც მანქანების მიერ შექმნილ კონკურენციის მოსასპობათ, ფაბრიკებსა და მანქანებს ანადგურებდენ.

დღეს რომ ქალის შრომის მოსპობა ან შემოსაზღვრა მოეწადინათ, (აქ არ უნდა მივიღოთ მხედველობაში ის შრომა, რომელიც მივებელია, როგორც თვით ქალისთვის, ისე შთამომავლობისთვისაც), ეს იქნება ცხოვრების ჩარხის უკუღმა შეტრიალება და თანამედროვე ეკონომიური, და საზოგადოებრივი პირობების სრული გაუგებრობა.

ეკონომიური პირობები ჩვენ სურვილებს არ ემორჩილებიან, არც იპას დავიდევნენ რა ნებათ პეტრეს და ივანეს, რომელნიც, სანტიმენტალური სიბრყვიის გამო, ცდილობდნენ ძველებურათ ქალი ოჯახის კერას მიაკრან, ეკონომიურათ დამოკიდებული გახადონ და პოლიტიკურათ და იურიდიულათ დაიმორჩილონ.

წარმოების პირობები ყურადღებას არ აქცევენ ჩვენ პირად სანტიმენტალურ სურვილებს; ისინი ემორჩილებიან მხოლოდ ეკონომიურ აუცილებლობას, რომელიც ისეთივე უცვლელია, როგორც სტიქიური ძალა.

თანხმათ ამ აუცილებლობისა, ქალი, მიუხედავათ წვრილ ბურჟუაზიულ მოტივ-გოდებისა, უსათუოთ უნდა დარჩეს სამრეწველო ასპარეზზე; ამასთან ერთათ მისი მოქმედების წრეც თანდათან უნდა ფართოვდებოდეს და მრეწველობაში ფეხს იდგამდეს.

თანხმათ ამ ეკონომიური აუცილებლობისა, ვერც ოჯახს, და ვერც კაპიტალისტს, ვერ შეუძლათ უარპყონ ქალის საფაბრიკო შრომა.

მსოფლიო ბაზარზე კაპიტალისტთა შორის სასტიკი კონკურენციაა. ყოველი კაპიტალისტი იმ მოსაზრებით, რომ არ დაიღუპოს, იძულებულია თვისი წარმოება გააიფოს; რაც უფრო მეტია კონკურენცია, მით უფრო მცირდება მუშის ხელფასი, მით უფრო ნაკლები საშუალება ეძლევა მუშა კაცს თავისი შრომით ცოლ-შვილი ასაზრდოკოს და მით უფრო აუცილებელ საქიროებათ ხდება ცოლის შრომა ოჯახისთვის.

საზოგადოათ, სამუშაო ხელფასის დაკლება ქალისა და მანქანურ შრომის თანაყოფილ თვისებას რთად შეადგენს. ორივე შრომის „ბუნებრივი“ მიღრეკილება იმაში გამოიხატება, რომ ყოველ ინდივიდს (პიროვნებას) საშუალო საზოგადოებრივი შრომის რაოდენობა შეუმიზნონ (понижить количество среднего общественнаго труда). როგორცა ვთქვით, ხელფასის დაკლება ქალის და მანქანურ შრომის შინაგან თვისებას არ შეადგენს; ის არის დამოკიდებული კერძო საკუთრებაზე დამყარებულ წარმოების პირობებზე. მხოლოდ კაპიტალისტურმა ექსპლუატაციამ გახადა ეს ორი ეკონომიური ფაქტორი ე-

ლანდელი ცხოვრების უბედურებათ, მუშის უარეს მდგომარეობაში ჩამყენებელ საშუალებათ. ქალის შრომა და მანქანა ბენდიერების ელემენტებს წარმოადგენენ მერმისთვის, შეადგენენ საფუძველს, რომელზედაც უნდა აშენდეს უკეთესი საზოგადოებრივი წესწყობილების ორგანიზაცია.

მანქანა უადვილებს კაცს მძიმე და ხანგრძლივ შრომას, საშუალებას აძლევს წარმოება გაამრავლ-სხვაფეროს და უკეთესი საზოგადოებრივი წყობილება შექმნას; რაც შეეხება ქალის შრომას—ის წარმოადგენს იმ ეკონომიურ საფუძველს, ურომლისათ ქალთა ემანსიპაცია და უფლებრივი თანწარობა შეუძლებელი იქნებოდა.

დედაკაცი, რომელიც, შრომის მხრივ, მამაკაცს გაუთანასწორდა, რომელმაც ეკონომიური დამოუკიდებლობა მოიპოვა, უნდა გაუთანასწორდეს მამაკაცს პოლიტიკურათაც და იურიდიულათაც. ქალთა საკითხი მართლა იმაში კი არ მდგომარეობს, რომ ახალი ეკონომიური პირობები, რომელშიაც ქალი მოყვა, არსებულ საზოგადოებრივ და უფლებრივ წყობილებას დაუქვემდებაროთ; ჩვენ ვლანაპარაკობთ იმაზე, რომ საზოგადოებრივი წყობა აღესა როგორმე ახალ ეკონომიურ პირობებს შეეუთანხმოთ.

ქალთა საკითხი გადაწყდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც წარმოების იარაღნი განსაზოგადოვდებიან. (Обобществление орудий производства) მაშინ და მხოლოდ მაშინ შეიძლება მოისპოს ის უთანხმოება, რომელიც არსებობს ადამიანისა და მანქანურ შრომის შორის—ერთი მხრით და ქალისა და კაცის შრომის შორის—მეორე მხრით.

მაშინ, როგორც მანქანური, ისე ქალის შრომაც გამოიჩენენ თავიანთ ბუნებრივ ტენდენციას—კაცობრიობის საბედნიეროთ, საზოგადო-საკირო შრომას (общественно-необходимый труд) შესაძლებელ მინიმუმამდის შეამცირებენ.

ახლანდელ დროში, რომ ქალის შრომის მოსპობა ან შემოსაზღვრა მოეწადინათ—ამით ქალს ისევე ეკონომიურ მონათ გავხდით და, შევანულებათ, გარყვნილების მორევში შევაკურებთ, მამაკაცს კი გავფორკეცებთ შრომას და გაცალეებით უარეს მდგომარეობაში ჩავაყენებთ.

ჩვენდა სამწუხაროთ, პროგრესიულ ბანკიდანაც კი მოისმის ხოლმე ხანდახან ხმები ქალის შრომის აკრძალვაზე ან შემოსაზღვრაზე. რითი განსხვავდებიან ამნაირი ვითომდა პროგრესისტები იმ რეაქციონერებისაგან, რომელნიც სულით და გულით ცდილობენ აღადგინონ ძველი ცეხები (ამქრები), განსაცდელიდგან ისინან ხელოსნობა, წვრილი წარმოება და წვრილი ბურჟუაზია.

მამაკაცისა და დედაკაცის შრომის ინტერესები ერთმანეთს მტრულათ არ უნდა დაუბრუნდებოდეთ: ეს ინტერესები, როგორც საერთო მუშათა ინტერესები, აუცილებლათ უნდა შევეერთოთ და კაპიტალისტთა ინტერესებს დაუპირდაპიროთ.

მართალია დედაკაცი, ეკონომიურათ, მამაკაცის დამოკიდებულებისაგან განთავისუფლდა, მაგრამ, ამ მხრივ, ის დღეს კაპიტალიზმის უღელ ქვეშ მოყვა.

მუშაკაცებისა და მუშაქალების მდგომარეობა დღეს არაფრით არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. როგორც მუშაკაცები, ისე მუშა ქალებიც ერთნაირათ იტანჯებიან, ერთნაირათ წვალობენ, ერთსა და იმავეს თხოულობენ, ერთი სიტყვით, ყველაფერში ერთნაირათ არიან დინტერესებულნი. მართლა და რა საინტერესოა ქალისთვის, რომ რაც შეიძლება ნაკლებ ფასში იმუშაოს და მით მუშაკაცის ხელფასი დასწიოს! ქალის შრომის მოსპობა ან შესწუღვა რომ მოვიტოვოთ, ამით დედაკაცთა შრომის მეტოქეობას ვერ მოვსპობთ...

თავის აუტანელი მდგომარეობიდან გამოსვლა პაროლტარიატს მხოლოდ მაშინ შეეძლებოდა, როდესაც მუშა ქალები და მუშა კაცები შეიგნებენ თავის ინტერესთა სოლიდარობას, შეერთდებიან და საერთო ძალით განაქვავენ გზას უკეთეს მომავლისკენ.

მუშა-კაცების და მუშა-ქალების შეერთება, პოლიტიკურად და საზოგადოებრივად მათი გათანაწილება, არა თუ სავიწრო და სასურველია პაროლტარიატისთვის, — არამედ აუცილებელია, რადგანაც ეს სიტუაციის საკითხს წარმოადგენს მისთვის.

(შემდეგი იქნება).

ე უ რ ნ ა ლ - გ ა მ ე ტ ე ბ ი დ ა ნ .

თვალისათვის სათავადაზნაურო სკალის ქართველ მასწავლებლებში კოლექტიური წერილი დასტამებს გაც. „ჩრბის ფურცლებში“ (№ 2828), რომელშიც ჩვენ რედაქციას სვედურს უძახდებენ. ასეთი სვედური ამით მხრით თურმე მარცხით იმით კი არ დაგვიმსახურებია, რომ ჩვენ ავადი დაუთმეთ ბ-ნ ნ. ეიფანის წერილს, რომელიც სხეულები სკალის მასწავლებლებს ესმობდა, არამედ კიდევ უფრო ამითაც, რომ ჩვენ არ დავთმეთ დასავლეთული მასწავლებლების რჩევას და არ გამოვაცხადეთ. რომ ეიფანის წერილი შოკანადი ფაქტები „მეტწინა სინურუგო ჩვენ კუგურხედით შეურაცხყოფილ მასწავლებლებს: ან საქინადადგეო წერილი დაბეჭდათ ან ბ-ნი ეიფანი სპედაცტროს სპარტაღში გაშვოვით და ამ სპედაცტროს გაშვოვით თაყი. მაგრამ თურმე ნუ იტყვი, თავის გამართლება ამით ისე რაცათ რადი აწუხეთ, როგორც ჩვენთვის სკალის მასწავლებლებს: ჩვენ გესურდა — ამბობენ სხენებელი ზედაგებობა — თავის გამართლების გარდა მაგვეთ თათობა „მოგზაურის“ რედაქციისათვის, რომ წინდაუხედავად ჩაიჩინა წაგებია, თუმცა სხვისი ხელით, მაგრამ რედაქციის ნებაყოფილით, დასაუბრებია. უგულვლოდ ეს კარგი, მაგრამ ფაქტები სხვადასხვა, ბატონობა, ფაქტები? თქვენ ამბობთ, რომ წერილი დაბეჭდათ თქვენ მხრით შეუძლებელია თქვენგან დამოკიდებულება (ჯაბათ: დამოუკიდებელია) მხოლოდების გამო. მაგრამ ვისთვის აქვს დღეს ასეთ განცხადებას მნიშვნელობა? შორეთ ამის ეწოდება ნიდაბის ჩამოფრება. ჩვენი რა ბრალა, რომ თქვენ სკალის ტეშინათ? ბოლოს თქვენ შამართავთ შათხელს და თხოვთ. მან გადაწყვიტოს, ვინ არის მართალი, რედაქცია თუ სათავადაზნაურო სკალის მასწავლებლები: ამას კვამს საქმის გადაფრენება. რათ გავიწყდებათ, ბატონობა, რომ თქვენ ბრალს ბ. ნ. ეიფანი გდებთ და არა რედაქცია. ეს ხომ კარგად ცნობილია დიასპორის დიდას? ვწუხვართ, რომ თქვენც ამ დანართან სპედაცტროსთვის მივაპრობათ.

ერთი ასრებული ფელსოფიან-მწერალი გაც. „ჩრბის ფურცლებს“ გაუჩნდა. ეს განსაკუთრებით ბ-ნი გ. რ. ეს ახლა გამომჩინილი მწერალი უბრალო საკნებისკი არ ესება, ის სულ ფელსოფიური და ასტრონომიური-სტატისტიკური კითხვების არკვევს, მაგრამ რადგანც საფრთხელი შეტოვით აქვს, ამიტომ მისი ამ საბრძოლველ ვარჯიშში მხოლოდ მარცხით თავდება. მოგეხსენებათ როგორ დამბრუნდა იგი ნაციონალიზმისთვის ახლა სავსებელის გამოყენების დროს. მაგრამ იგი მანც თავისას არ იშლის ან სხვათა შორის რას ვკვირებო ბ-ნი გ. რ. (ისილე „ჩრბის ფურც.“ № 282) *).

ინტერესების წინააღმდეგობა ცხადია, მაგრამ ეს წინააღმდეგობა პარც იმ ხანაში არ არის, რომ მოწინააღმდეგეთა შორის არავითარ საერთო ნიდავით არა რჩებოდეს; პირიქით, ეს საერთო ნიდავი ურთიერთობისა აქ ძალიან დიდი და ძვირეობს: კაპიტალისტს უმუშოთესობა არ შეუძლიან, მუშას უკაპიტალისტთან, ამიტომ ისინი აუცილებლად უნდა იხილონ შეთანხმებას და შეკავშირებას. საერთო ნიდავი აქ ის წარმოადგენს, რომ კა-

პიტალისტთა კლასს მიზნით მუშათა კლასის მოსაზრება არა აქვს და მუშათა კლასს კიდევ — კაპიტალისტთა სამედამოთ აღგვა დეკლამაციის პირიდან, არცერთი კერძო საკუთრების ნიდავზე დგანან და აი სწორედ ეს კერძო საკუთრებაა, რომელსაც არცერთი ური-გდებიან და რომელიც შესაძლოა და თან აუცილებლად ცხდის მათ შორის ბრძოლასაც და შეთანხმებასაც.

ასეთი მსჯელობა შეტოვ დამახინათებელია ჩვენი ავტორისათვის. იგი ან სრულებით არ იცნობს მუშათა თანამედროვე მოძრაობას, ან განზრახ ამხანაგებს სკალის ტეშინათ. ჩვენ არ ვამბობთ ამას, რომ ბ. გ. რ. წინადა ბურჟუაზული თვალით უუფრებს კითხვას. იგი, მაგ., სრულ ნიდასუღეს დადაგეს, რაც ვკვირებო, რომ კანატალისტთა კლასის მიზნით მუშათა კლასის მოსაზრება არა აქვს. მართალია იგი იმასიც, რომ კანატალისტს უმუშოთ ცხოვრება არ შეუძლია, სოლო შეუძლია თუ არა მუშას უკანატალისტთა ცხოვრება, — ეს კიდევ სულ სხვა საკითხია. მაგრამ საიდან გამოიყვანს ჩვენმა ავტორმა ის კლასის სამედამოთ აღგვა დეკლამაციის ზარიდანო. კანატალისტთა კლასის რომ არ უნდა მუშათა კლასის მოსაზრება, ეს ეკლასათვის აქვარა, რადგანც კანატალისტების არსებობა ისე შეუძლებელია. სულ სხვაა მუშათა კლასი: კანატალისტები ამითი მხაგვერდება, ისინი ამითი ხათვლართი ძეგობან და სუქლებიან, გინა შეიძლება შეკრებულ მუშებს კანატალისტების მოსაზრება არ სურდეს? ეს მხოლოდ ბ-ნ გ. რ-ის ოცნებაში თუ შეიძლება, თორე სხვაგან არსად. რაც შეეება ჩვენი ავტორის აზრს, რომ მუშათა და კანატალისტები „აუღლებლათ ნდალობენ შეთანხმებას და შეკავშირებას“, — ესეც სკალის ტეშინათების დამახინათებაა, და შეტოვ არავთრინ. რომელ შეთანხმებაზე ან შეკავშირებაზე ვაუბრებო აქ ავტორმა? ჩვენ ეს ვერ გავიგვია; და საქმროა ამის ავტორი განკავშირებადეს.

ბ-ნ გ. რ-ის გამომკვამათ თავისებურათ, გაც. „ივერიად“. მაგრამ ამ შეთანხმებლათ სულ სხვა ნიდავზე ვადაცანა საუბარ და ისეთი კუდა გამობა; რაც სრულებით მოსალოდნელი არ იყო „ივერიად“ ამბობს, რომ „ბოლიტაეურ სეფრამი სხვა კლასებთან შეერთება უკეთესი ბოლიტაეურ წეობილების მოსაზრებლათ არ უძინელებს მშრომელ ხალხს კლასობრივ შექმნებას და თავის ინტერესების შეგნებას“. შეიძლება ეს ასეც იყოს, მხოლოდ ეს დამოკიდებელია იმაზე, თუ რაწარათ არის განკავშირებული მშრომელ ხალხში კლასობრივ ინტერესის შეგნება. უმეტეს შემთხვევაში ასეთი შეერთება არათუ უძინელებს, არამედ აბრავლებს და ახერებს კლასობრივ შეგნებას მუშა ხალხში. ეს ხდება უმთავრესათ მამან, რაც ბურჟუაზიის იდეოლოგები დემოკრატიულ ქვეში ახერგენ თავის ბურჟუაზიულ მიზნებს. სწორეთ ამას ჩადის დღეს ჩვენში „ჩრბის ფურცლები“ და კიდევ უფრო თეთ „დეკლამატორული“ „ივერიად“ ბ-ნ გ. რ.— ის ამიტოვ გამოიყვამათ ეს შეთანხმება, რომ იმის მსჯელობისათვის თავისებური კუდა გავითვალ. აი ეს კუდიც; „თუ სახოვადთ რუსეთის შესახებ შეიძლება ვთქვათ, — გვეუბნება წერილს ავტორი, — რომ უგულვლოდ თავის-წინათ თავისუფალი წესწეობილების მოთხოვნა სხვა და სხვა კლასთაგან მუშა ხალხს არ ართმევს კლასობრივ ნიდავს...“

ესე საქართველოშიაც შესაძლებელია წამოყენებულ იყოს ასეთი სკალის ბოლიტაეური მოთხოვნა, რომლის განხორციელებაც თავისუფლათ და დაუბრკოლებლათ განკავშირების საშუალებას შეუქმნის როგორც თითოეულ სახოვადებლათ კლასს, ისე მთელ ერს, მთელ სახოვადებსა. როგორც ხედავთ ეს კუდი საქართველოს ავტონომია განსაკუთრებით, რომელსაც ჩვენი ბურჟუაზიები უთქვამთ მშობიან ძვლათ აწრან მუშა ხალხს.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომშვილი.